

Frumusețea în dreptul penal. Curiosul caz al art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen.

**Conf. univ. dr. Andra-Roxana Trandafir
Drd. Dorel Herinean**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: *Articolul analizează infracțiunea de vătămare corporală prevăzută de art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen, constând în lovirea sau alte violențe care au produs un prejudiciu estetic grav și permanent. Cu toate că această infracțiune există dintotdeauna în legislația românească, urmarea imediată purtând anterior denumirea de slujire, redenumirea ei în Codul penal care a intrat în vigoare în 2014 a dat naștere unor noi discuții, inclusiv cu privire la compatibilitatea reglementării cu principiile legalității legii penale și egalității în fața legii. După analiza acestor aspecte, articolul trece în revistă practica instanțelor naționale, prin explicarea criteriilor obiective și subiective care conturează soluția de încadrare a unei fapte în infracțiunea de vătămare corporală. Ulterior, sunt analizate câteva ipoteze particulare, precum pierderea unor dinți, pierderea unui ochi, existența unor cicatrici ori tatuarea victimei, care evidențiază practica neunitară existentă în această materie.*

Cuvinte cheie: *lovire; vătămare corporală; prejudiciu estetic grav și permanent; principiul legalității; principiul egalității în fața legii.*

The beauty in the criminal law. The curious case of article 194 par. 1 let. c) Criminal Code

Abstract: *The paper analyses the crime of bodily harm provided by art. 194 par. (1) let. c) Criminal Code, consisting of battery or other acts of violence which caused a serious and permanent aesthetic injury. Although this crime has always existed in the Romanian law, this immediate consequence previously being called disfigurement, its renaming in the Criminal Code which entered into force in 2014 gave rise to new discussions, including those on the compatibility of the regulation with the rule of law and the principle of equality before the law. After analysing these aspects, the article reviews the case law of national courts, by explaining the objective and subjective criteria that outline the solution of classifying a deed as the crime of bodily harm. Subsequently, some particular hypotheses are analysed, such as the loss of teeth, the loss of an eye, the existence of scars or the tattooing of the victim, which highlight the existing variable jurisprudence in this matter.*

Key words: *battery; bodily harm; serious and permanent aesthetic injury; rule of law; the principle of equality before the law.*

INTRODUCERE

Potrivit art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen., constituie infracțiunea de vătămare corporală și se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani lovirea sau alte violențe care a produs un prejudiciu estetic grav și permanent. Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, dacă fapta a fost comisă în scopul producerii acestei consecințe, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani, iar tentativa în acest caz se pedepsește.

Textul de lege citat este atipic prin aceea că introduce în dreptul penal o noțiune de regulă străină acestei ramuri de drept: cea de *estetică*. Cu toate acestea, rațiunea din spatele reglementării nu este nouă, diferite forme de vătămare corporală în această modalitate existând și în Codurile penale anterioare. Vom încerca să prezentăm, mai întâi, istoricul acestei reglementări, pentru a încerca să definim apoi termenii care o compun și să subliniem principalele probleme ridicate de acest text de lege.

Istoric. Codul penal din 1864 prevedea, la art. 240, următoarele: „*Dacă, în urmarea loviturilor sau rănilor voluntare, pătimașul a rămas sluțit sau în incapacitate pe toată viața de a lucra, sau mut, sau orb, sau surd, sau a pierdut facultatea de a procrea, sau a rămas smintit de minte, ori nebun sau imbecil, culpabilul se va pedepsi cu închisoarea dela doi până la cinci ani și amendă până la 5000 lei*” (subl. ns.).

Tot astfel, §156 lit. a) din Codul penal aplicabil în Bucovina, din 27 mai 1852, prevedea o pedeapsă mai gravă pentru violențele care au avut ca urmare „*pentru cel vătămat pierderea ori o slăbire durabilă a graiului, a văzului ori auzului, pierderea facultății de a procrea, a unui ochi, braț ori a unei mâini, ori o altă mutilare ori desfigurare izbitoare*” (subl.ns.).

Art. 303 din Codul penal al Transilvaniei din 29 mai 1878 (legea V) referitor la crime și delikte prevedea că „*Pentru leziuni corporale infractorii se vor pedepsi cu reclusiunea până la cinci ani, dacă cel care a fost rănit a pierdut din această cauză vreun organ sau vreun simț mai important, facultatea vorbirii, auzului, văzului sau facultatea de procreare, dacă asemenea, organe, simțuri sau facultăți au devenit improprii de a-l mai servi, dacă rănitul a rămas schilod, dacă i s-a turburat rațiunea, dacă s-a îmbolnăvit de o boală, care probabil, va dura timp îndelungat, dacă a devenit incapabil pentru totdeauna sau pentru un timp, probabil, îndelungat, de a continua profesiunea, ce avea sau dacă a fost desfigurat în mod aparent*” (subl. ns.).

Codul penal din 1936 a păstrat această agravantă. Astfel, art. 473 prevedea: „*Când vătămarea integrității corporale sau a sănătății a cauzat victimei o boală de lungă durată ori incurabilă, pierderea unui simț sau organ, ori a funcțiunii lor, pierderea sau alterarea capacității de procreare, o mutilare, slujire, deformare, desfigurare, avort, boală mintală sau orice infirmitate permanentă fizică sau psihică, constituie delictul de vătămare foarte gravă a integrității corporale sau a sănătății și se pedepsește cu închisoare corecțională dela 3 la 6 ani și amendă dela 5.000 la 10.000 lei.*” (subl.ns.). Textul era denumit de doctrină ca fiind o *vătămare foarte gravă*, originea sa directă fiind art. 240 din Codul penal din 1864 susmenționat. Prin slujire se înțelegea „*alterarea înfățișării fizice a chipului unei persoane așa fel încât aspectul său să fie neplăcut. Deci orice frângere a armoniei liniilor feței, a regularității lor, a integrității lor, va putea constitui o slujire atunci când dau o înfățișare urâtă. Astfel cicatricele care brăzdează fața, turtirea nasului, ruperea unei buze sau a pavilionului urechii, rămânerea fără păr pe o porțiune a corpului sau chelirea completă, pot atrage agravanta slujirii. Nu importă dacă prin anumite artificii aceste defecte ar putea fi*

*atenuate (...)*¹. Deformarea era văzută ca o alterare adusă formei normale pe care o reprezintă corpului omului (ex. rămânerea cu un umăr mai ridicat, o cocoașă), fără a avea însă importanță dacă ea dădea un aspect urât victimei. Potrivit doctrinei, „*desfigurarea este mai mult decât slujirea și ea constă tot într-o alterare a liniilor feței însă de natură a produce desgust, repulsiune și compătimire*”². Exemplele date vizau tăierea nasului, arderea figurii cu vitriol, jupuirea pielii de pe obraji, înfundarea unui maxilar. Precum slujirea, și desfigurarea trebuia să fie permanentă.

Reglementarea a fost menținută și în Codul penal din 1969 care, la art. 182 alin. (2) sancționa vătămarea corporală gravă: „*Dacă fapta a produs vreuna din următoarele consecințe: pierderea unui simț sau organ, încetarea funcționării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, slujirea, avortul, ori punerea în primejdie a vieții persoanei, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 10 ani.*” (subl.ns.). Potrivit alin. (3) al aceluiași articol: „*Când fapta a fost săvârșită în scopul producerii consecințelor prevăzute la alin. 1 și 2, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 12 ani*”. Explicațiile privind noțiunea de slujire au fost preluate de doctrină dintre cele oferite cu prilejul Codului penal anterior. De această dată însă, se considera că „*slujirea poate să fie urmarea unei desfigurări, unei deformări sau a unei mutilări (de exemplu, urățirea obrazului ca urmare a cicatrizării unei răni adânci)*”³.

Noțiunea de prejudiciu estetic grav și permanent. Cu o istorie de exact 150 de ani, noțiunea de „slujire” a fost înlocuită, așa cum am văzut, de Codul penal care a intrat în vigoare la 1 februarie 2014, cu sintagma „prejudiciu estetic grav și permanent”⁴. Întrucât noțiunea nu este definită în cuprinsul Codului penal, iar Expunerea de motive nu cuprinde o explicație privind termenii folosiți, îi revine doctrinei și practicii judiciare sarcina de a-i contura înțelesul.

Literatura de specialitate a arătat că noțiunea de „prejudiciu estetic” a fost preferată întrucât aceasta era deja consacrată și explicată în doctrină, inclusiv în cea medico-legală, precum și în practică, nefiind vorba decât de modificare formală, termenul fiind sinonim cu cel de „slujire”⁵. În același sens s-a pronunțat și practica judiciară: „*chiar dacă noul cod penal nu mai folosește termenul de slujire ci pe cel de prejudiciu estetic grav și permanent, nu există o diferență, majoră între cele două ambele presupunând atât o dizarmonie substanțială în fizionomia celui vătămat, dar și ca aceasta să fie permanentă. Raționamentul și argumentele avute în vedere la momentul pronunțării Tribunalului Suprem și ICCJ asupra acestei chestiuni se mențin, pentru că și la acel moment exista posibilitatea protezării, tehnicile stomatologice evoluând mai mult în ceea ce privește materialele utilizate și mai puțin în ceea ce privește rezultatul*”⁶.

¹ A se vedea V. Dongoroz, Comentariul art. 473 C.pen. în C. Rătescu ș.a., Codul penal Carol al II-lea adnotat, Vol. III. Partea specială, Ed. Librăriei SOCEC & Co SA, București, 1937, pp.115-116.

² *Idem*, p. 116.

³ A se vedea V. Dongoroz ș.a., Explicațiile teoretice și practice ale Codului penal român, vol. III. Partea specială, Ed. Academiei, București, 1971, p. 236. A se vedea și C. Bulai, A. Filipaș, C. Mitrache, Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență, Ed. Trei, București, 2006, p. 314.

⁴ Codurile penale străine cuprind reglementări care vorbesc mai degrabă de mutilare (art. 229-9 C.pen.fr.) ori de deformare (art. 149 alin. (1) C.pen. spaniol) sau desfigurarea feței (art. 582 C.pen. italian, art. 226 alin. (1) C.pen. german). A se vedea, pentru aceste aspecte, C. Ghigheci, Drept penal. Partea specială. Vol. I. Infrațiuni contra persoanei și contra patrimoniului, Ed. Solomon, București, 2020, pp. 106-107.

⁵ A se vedea V. Cioclei, Drept penal. Partea specială I, ediția 5, Ed. CH Beck, București, 2021, p. 69.

⁶ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 232 din 21 februarie 2019 (www.sintact.ro).

Vom analiza toate aceste noțiuni în secțiunea dedicată orientării practicii judiciare în această materie, dar cu titlu preliminar, menționăm următoarele:

Prejudiciul, în accepțiunea legiuitorului, reprezintă orice alterare a aspectului natural al unei persoane, care îi creează un neajuns, o pierdere la nivelul fizionomiei sale.

Cerința ca prejudiciul să fie **estetic** are în vedere o atingere adusă înfățișării fizice. În acest sens, în doctrina de drept civil s-a arătat că „*prejudiciul estetic constă în suma vătămarilor, a leziunilor prin care se aduce atingere armoniei fizice și înfățișării persoanei. Este vorba nu numai de mutilările, cicatricile, desfigurările cauzate victimei, dar și de suferințele psihice inerente. (...) Doctrina surprinde două dimensiuni ale prejudiciului estetic: din punct de vedere obiectiv, interesează leziunea cauzată, iar subiectiv, se are în vedere capacitatea victimei de a accepta expunerea față de semenii săi, în familie și în societate. Alterarea definitivă a aspectului fizic (prejudiciul estetic permanent) poate avea consecințe semnificative atunci când profesia victimei este de natură a impune o înfățișare agreabilă sau când victima este o persoană de vârstă tânără, celibatară*”⁷. Chiar dacă noțiunea este analizată în contextul acordării despăgubirilor pentru un astfel de prejudiciu, credem că sunt perfect aplicabile considerațiile privind natura estetică a prejudiciului și în domeniul dreptului penal.

Prejudiciul trebuie să fie **grav**, adică acea consecință negativă asupra înfățișării să prezinte un nivel suficient de serios încât să-i afecteze victimei fizionomia și să îi producă un aspect respingător.

De asemenea, prejudiciul trebuie să fie **permanent**, adică să nu poată fi reparat pe cale naturală. Cu privire la acest caracter însă, așa cum vom vedea, practica judiciară este încă oscilantă.

Justificarea agravantei. În lumina celor de mai sus, agravarea răspunderii făptuitorului în cazul în care se produce un prejudiciu estetic grav și permanent are în vedere faptul că urmările care se produc asupra victimei sunt atât de grave încât îi afectează înfățișarea, aspect ce poate avea consecințe inclusiv la nivelul psihicului victimei. Din această perspectivă, agravanta pare a fi justificată, considerentele ce țin de necesitatea protejării integrității corporale a victimei fiind suficiente pentru agravarea răspunderii penale a făptuitorului.

Problematică. Totuși, se pune problema de a ști dacă această justificare se împacă și cu cerințele ce țin de calitatea legii penale și de egalitatea în fața legii, prin analiza practicii judiciare în materie.

Plan. În acest sens, vom analiza într-o primă etapă compatibilitatea art. 194 alin. (1) lit.c) C.pen. cu principiile constituționale (I), pentru a vedea care sunt criteriile folosite în practică pentru determinarea prejudiciului estetic (II). Câteva ipoteze particulare mai des întâlnite în practică se cuvin a fi ulterior analizate (III).

I. ARTICOLUL 194 ALIN. (1) LIT. C) C.PEN. ȘI PRINCIPIILE CONSTITUȚIONALE

Având în vedere că noțiunea de „*prejudiciu estetic grav și permanent*” nu are o definiție legală, se poate pune problema previzibilității acestei sintagme, astfel încât se impune analiza compatibilității incriminării cu principiul legalității (1). Mai departe, pot apărea discuții în ceea ce privește principiul egalității în fața legii (2).

⁷ A se vedea C. Juguștru, Prejudiciul de agrement, R.R.D.P. nr. 3/2020 (www.sintact.ro).

1. Compatibilitatea cu principiul legalității

Compatibilitatea art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. cu principiul legalității a format obiectul unui număr de două excepții de neconstituționalitate, una fiind ridicată de Ministerul Public, iar alta de un inculpat, reunite într-o singură cauză în fața Curții Constituționale, ale cărei detalii le vom reda pe larg în cele ce urmează, pentru importanța lor.

În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorii au susținut că art. 194 alin. (1) lit.c) C.pen. încalcă dispozițiile constituționale ale art. 1 alin. (5), deoarece nu întrunește condițiile de claritate, precizie și previzibilitate. Astfel, au arătat autorii excepției, formularea „prejudiciu estetic grav” este neconstituțională, întrucât nu este definită de legiuitor în titlul X din Partea Generală a Codului penal. Totodată, legiuitorul și-a respectat numai din punct de vedere formal competența constituțională de a legifera, fără ca prin conținutul normativ al textului incriminator să se stabilească cu claritate și precizie consecința nefavorabilă a sănătății sau integrității fizice a unei persoane, ceea ce determină o lipsă de previzibilitate a dispozițiilor contestate. De asemenea, s-a arătat că „*nu este definită noțiunea de "prejudiciu grav" și nici nu se face trimitere la un act normativ de rang egal, care s-ar afla în conexiune cu acesta și prin care să se stabilească criteriile în funcție de care s-ar putea aprecia dacă un prejudiciu estetic este sau nu grav. Inexistența unei astfel de definiții determină magistratul sau expertul să facă, în absența unor criterii clare, aprecieri asupra aplicabilității/inaplicabilității dispoziției legale*”. Mai interesant poate, autorii excepțiilor au arătat că, în realitate, „*conceptul de prejudiciu estetic este total imprevizibil, nefiind definit nici de drept, nici de vreo altă categorie în afară de filozofie. Cu excepția artei, ideea de estetic nu există. Dispoziția referitoare la prejudiciul estetic nu este un concept care să fie concretizat prin propriile simțuri de nicio persoană, întrucât aceasta nu poate cunoaște dacă rezultatul vătămător al acțiunilor sale duce sau nu la un prejudiciu estetic. Ar trebui să fie clar definit în lege ce înseamnă prejudiciu estetic pentru ca cetățeanul să-și poată conforma conduita acestor prevederi legale*”.

Una dintre instanțele de trimitere, Judecătoria Sectorului 6 București - Secția penală a arătat de asemenea că dispozițiile art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal sunt neconstituționale în raport cu art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, întrucât „*în art. 183 din Codul penal legiuitorul a definit expres noțiunea de "consecințe deosebit de grave", situație care duce la concluzia că însuși legiuitorul a apreciat necesară definirea unor temeni similari folosiți în dispozițiile art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal: "deosebit de grave" - "prejudiciu estetic grav". Așadar, definind consecințele deosebit de grave pentru pagubele materiale, legiuitorul a acceptat că termenii folosiți ("deosebit" și "grav") nu sunt suficienți de preciși, clari și ar putea da naștere la interpretări și aplicări diferite. Or, această rațiune este valabilă și în cazul unui prejudiciu care nu este material, ci estetic, termenul "grav" fiind imprecis și putând fi interpretat diferit în spețe similare*”.

Dimpotrivă, atât Guvernul, cât și Avocatul Poporului au considerat excepția de neconstituționalitate ca fiind neîntemeiată, întrucât „*orice destinatar al acesteia (al normei penale – n.n.) fiind de așteptat a cunoaște înțelesul acesteia și a-și putea adapta conduita exigențelor legii. Art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal cuprinde criterii obiective, existând posibilitatea ca expertiza medico-legală să stabilească, pentru fiecare caz în parte, dacă fapta a avut consecințele prevăzute de textul de lege criticat. Așa fiind, dispozițiile legale criticate sunt formulate clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure*”.

sau echivoce. Textul sancționează ca variantă agravată a infracțiunii de vătămare corporală fapta de lovire sau alte violențe care a cauzat persoanei vătămate un prejudiciu estetic grav și permanent. Termenii folosiți au un înțeles univoc, permițând oricărui destinatar al normei penale înțelegerea și adaptarea conduitei la exigențele legale”, iar „în materia clarității și previzibilității unui text de lege, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în mod constant, statuând că, din cauza principiului generalității legilor, conținutul acestora nu poate prezenta o precizie absolută”.

Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate ca neîntemeiată în raport cu criticile formulate. Pentru a decide astfel, Curtea a reținut mai întâi că sintagma „prejudiciu estetic grav și permanent” înlocuiește termenul de „sluțire”, iar constatarea acestei consecințe „trebuie determinată nu numai în raport cu semnificația curentă a acestei noțiuni, adică mutilare, schilodire, desfigurare, cu consecința creării aspectului hidos, pocit, respingător, foarte urât, ci și ținându-se seama de echivalența ce se poate da noțiunii respective prin comparare cu celelalte urmări grave la care se referă textul menționat”. Mai apoi, Curtea analizează permanența prejudiciului prin aceea că el „presupune o consecință posttraumatică care nu este susceptibilă de refacere, în sensul că, nici pe cale naturală, nici ca urmare a vreunei intervenții medico-chirurgicale, nu se va mai putea obține remedierea”. Gravitatea presupune „schimbarea înfățișării normale a unei persoane într-una neplăcută, respingătoare, într-o desfigurare (schimbarea aspectului feței), în deformare (schimbarea formei corpului) sau în mutilare (desprinderea unei părți din corp). Practic, varianta din vechiul Cod penal referitoare la "sluțire" avea în vedere aceste consecințe, definite lato sensu de practică ca fiind un prejudiciu estetic grav și permanent”.

Curtea reține de asemenea că „problema dacă producerea unor anumite consecințe intră sau nu în sfera de incidență a dispozițiilor art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal - fiind considerate sau nu drept un prejudiciu estetic grav - reprezintă, în esență, o problemă de interpretare și aplicare a legii, în funcție de particularitățile fiecărui caz în parte, și reprezintă expresia înfăptuirii actului de justiție prin instanțele judecătorești stabilite de lege și prin Înalta Curte de Casație și Justiție care asigură, între altele, interpretarea și aplicarea unitară a legii, iar „marea diversitate a consecințelor ce pot fi produse asupra fizionomiei victimei sau asupra unor procese fiziologice, determinate nu numai de modul în care agresorul acționează, ci și de particularitățile anatomice și fiziologice ale fiecărui individ, fac dificilă, dacă nu chiar imposibilă, generalizarea efectelor în raport cu leziunea rezultată. De aceea, neputându-se ajunge la o concluzie cu valabilitate de generalizare, este evident că nici urmările la care se referă prevederile textului criticat nu pot fi stabilite decât de la caz la caz, în raport cu specificul fiecărei cauze, ceea ce nu se poate realiza decât de instanța investită cu judecarea fiecărui proces concret. De aceea, nu poate fi primită susținerea că destinatarii normei penale nu își pot adapta conduita în funcție de conținutul său, deoarece elementul material, al infracțiunii se realizează printr-o acțiune de lovire, prin energia făptuitorului sau printr-o altă forță pe care acesta o pune în mișcare, legiuitorul urmărind să protejeze dreptul fundamental la integritate fizică și psihică. În plus, în aceste situații, suplețea legii este de preferat, întrucât nu se poate stabili aprioric totalitatea posibilelor consecințe care ar putea intra sau nu în categoria noțiunii de prejudiciu estetic grav și permanent, urmând ca, în funcție de particularitățile fiecărei spețe să se stabilească, prin acte medico-legale, dacă leziunile traumatice sunt sau nu grave și permanente.”⁸

⁸ A se vedea DCC nr. 703/2016, Monitorul Oficial, Partea I nr. 293 din 25 aprilie 2017.

În opinia noastră, deși noțiunile de „grav” și „permanent” au fost analizate de Curtea Constituțională (cu toate că și ele ridică probleme serioase de interpretare în practica judiciară), lipsește o explicație a noțiunii de „estetic” din conținutul normei de incriminare.

Practic, făptuitorul nu va ști dacă a produs victimei un prejudiciu estetic (grav și permanent) până în momentul determinării acestuia de către instanță; situația este net diferită față de celelalte consecințe prevăzute la art. 194 alin. (1) C.pen., care rezultă din rapoartele medico-legale disponibile la dosarul cauzei și care pot fi cu ușurință înțelese de făptuitor: acesta va ști că pierderea văzului sau amputarea unui braț este o infirmitate; că 120 de zile de îngrijiri medicale înseamnă consecința prevăzută la art. 194 alin. (1) lit. b) C.pen.⁹; că s-a produs avortul, ca a fost pusă în primejdie viața victimei, dar nu va ști exact dacă cicatricea produsă victimei ori pierderea dinților reprezintă sau nu prejudiciu estetic grav și permanent până în momentul pronunțării hotărârii definitive de condamnare. De altfel, nici dacă decide să îi scoată victimei un dinte, împotriva voinței acesteia, făptuitorul nu va ști dacă produce un prejudiciu estetic grav și permanent, întrucât acesta se determină, așa cum vom vedea, de la caz la caz, în funcție de mai multe criterii.

Chiar dacă expertiza va arăta că s-a produs un prejudiciu estetic, înțelesul medico-legal al termenului nu este identic cu cel din dreptul penal¹⁰. În acest sens, s-a arătat în doctrină că „din perspectiva procesului penal, însă, și a principiilor care-l guvernează, a pune semnul egalității între noțiunea medico - legală a slujirii și cea juridică, este greșit și riscant (...) Găsim, deci, că este superficial și simplist, din perspectiva științei dreptului penal, a fi analizate și tratate de o asemenea manieră, faptele de agresiune, iar consecința este minimalizarea efectelor pe care le produce. A lăsa medicilor legiști sarcina "rezolvării" esenței procesului penal, care, din perspectiva dreptului, sunt experți sau specialiști care au numai menirea de a furniza organelor judiciare informații și elemente tehnice, de strictă specialitate, care să fie coroborate cu întregul material probator și piesele dosarului, pentru a ajuta aceste organe la corecta caracterizare a faptei, este, măcar, nepotrivit”¹¹. Cu toate acestea, astfel cum vom arăta, în practica judiciară de multe ori nu doar că expertiza determină caracterul grav și permanent¹² al leziunilor, dar concluziile sunt preluate automat de instanța de judecată, fără a motiva suplimentar reținerea variantei agravate a infracțiunii.

Această absență a unei explicații privind noțiunea de „estetic” (mai exact, aprecierea subiectivă asupra acestui caracter) poate ridica probleme nu doar pe tărâmul dispozițiilor

⁹ Cu toate că este previzibil că 120 de zile de îngrijiri medicale reprezintă mai mult de 90 de zile de îngrijiri medicale, avem un dubiu totuși raportat la previzibilitatea acestei consecințe la momentul exercitării unor acțiuni de loviri: cu excepția persoanelor cu cunoștințe medico-legale avansate, nu credem că o persoană poate anticipa cu câte zile de îngrijiri medicale vor fi evaluate loviturile aplicate, spre exemplu, cu bâta în zona toracică a victimei, cu ciocanul în zona picioarelor, cu o sticlă în zona spatelui, cu pumnii în zona feței, etc. Totuși, persoana trebuie și poate să prevadă, la momentul exercitării acelor loviri sau violențe, faptul că se poate ajunge la evaluarea leziunilor ca necesitând un număr mare de zile de îngrijiri medicale. Or, în cazul prejudiciului estetic grav și permanent, este posibil ca persoana să nu poate să prevadă această urmare dacă nu știe cum este definit un *prejudiciu estetic*.

¹⁰ A se vedea A.V. Iugan, citat în C. Ghigheci, op. cit., p. 118.

¹¹ A se vedea V. Folea, *Accepțiunea contemporană a noțiunii de "slujire", ca modalitate normativă a infracțiunii de vătămare corporală gravă*, Pandectele Române nr. 2/2004 (www.sintact.ro).

¹² Pentru o ipoteză în care instanța, pe baza raportului de expertiză medico-legală, a reținut că pierderea vederii la ochiul drept reprezintă un „prejudiciu estetic moderat și permanent”, cu consecința nereținerii dispozițiilor art. 194 alin. (1) lit. c), a se vedea C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 752 din 7 noiembrie 2019 (www.sintact.ro).

art. 1 alin. (5) din Constituție, așa cum au fost analizate în decizia anterior menționată, ci și în ceea ce privește art. 16 din Constituție.

2. Compatibilitatea cu principiul egalității în fața legii

Potrivit art. 16 alin. (1) din Constituție, *„cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”*. În condițiile în care art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. reglementează o infracțiune mai gravă în situația în care victima suferă un prejudiciu estetic, iar determinarea unui astfel de prejudiciu se face de la caz la caz, se pune problema unei potențiale inegalități în fața legii.

Astfel, încadrarea juridică a faptei – și deci protecția acordată victimei – va fi diferită în funcție de diverse caracteristici ale victimei, ce țin de înfățișarea ei fizică. În acest sens, în Decizia nr. II/2002 pronunțată în recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut că *„pentru a se determina cât mai exact prejudiciul estetic adus fizionomiei persoanei vătămate prin pierderea dinților mai pot fi avute în vedere și unele criterii specifice, cum ar fi vârsta, sexul sau profesia acesteia”*.

Practic, într-un exemplu de școală, lovirea victimei cu pumnul, cu consecința pierderii a doi dinți din față va reprezenta vătămare corporală dacă victima este o studentă la Drept de 23 de ani și lovire dacă este o bătrână pensionară care – așa cum spune o speță celebră – își pierde eventual singurii (sau singurul) dinți pe care îi mai avea.

Totodată, utilizarea unui criteriu al înlăturării pe cale chirurgicală a prejudiciului estetic grav prin efectuarea unor intervenții chirurgicale de către persoana vătămate ar transpune-o pe aceasta din urmă în postura de a decide, prin conduita sa ulterioară, încadrarea juridică a faptei. Mai mult decât atât, în cazul în care persoanele vătămate nu și-ar permite sau dori efectuarea intervențiilor chirurgicale (fie din considerente financiare, medicale sau personale), practic s-ar putea ajunge în situația în care aceleași leziuni cauzate unei persoane înstărite, care dorește și are posibilitatea să le corecteze chirurgical, să impună o încadrare juridică mai puțin gravă decât în cazul în care ar fi cauzate unor persoane fără disponibilități materiale. Problema poate deveni chiar mai complicată atunci când nu este sigur în ce măsură victima conștientizează riscul de a suferi un prejudiciu estetic grav și permanent și rămâne în pasivitate, deși o acțiune considerată firească ar fi putut împiedica producerea respectivului prejudiciu¹³.

În lumina celor de mai sus, ne întrebăm dacă luarea în considerare a unor astfel de criterii (cum menționează instanța supremă – vârsta, sexul (?!), profesia ori starea de sănătate, înfățișarea anterioară a victimei, practic frumusețea ei) sunt menite să asigure respectarea principiului egalității în fața legii sau dacă nu cumva indivizii ar trebui să fie protejați la fel indiferent de aceste împrejurări.

¹³ Într-o excelentă lucrare dedicată contribuției victimei la producerea rezultatului, autoarea rezumă o speță a Tribunalului Suprem spaniol, în care o persoana a aruncat asupra victimei un lichid degresant de uz casnic, care i-a atins fața, scalpul și urechile. Victima a rămas în pasivitate, nespălându-se cu apă rece, deși această acțiune ar fi împiedicat producerea rezultatului care a constat, printre altele, în cicatrici vizibile. Autoarea faptei a fost achitată de primă instanță, dar soluția a fost casată. În lucrare sunt analizate inclusiv aspecte ce țin de eroarea în care s-a aflat victima cu privire la natura lichidului cu care a fost stropită. A se vedea *I. Curt*, Contribuția victimei la producerea rezultatului în dreptul penal, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 201-202.

II. CRITERII OBIECTIVE ȘI CRITERII SUBIECTIVE DE DETERMINARE A PREJUDICIULUI

În practica judiciară au fost elaborate mai multe criterii pe baza cărora să se determine existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, un rol important în acest demers avându-l și doctrina. Astfel, vom analiza în continuare cele mai importante criterii care au fost utilizate în doctrină și practică, direct sau indirect. Mai întâi ne vom ocupa de cele obiective (1), iar apoi de cele subiective (2).

1. Criterii obiective

Includem în categoria criteriilor obiective chestiunile ce țin (de regulă) de aspecte independente de voința ulterioară a făptuitorului sau a victimei, cum sunt valorificarea concluziilor expertizelor medico-legale (A), ireversibilitatea naturală sau chirurgicală și protezarea (B), localizarea leziunii (C) și existența unei infirmități (D). Așa cum vom vedea, unele dintre aceste criterii se referă la toate caracteristicile prejudiciului (de pildă, primul dintre ele, cu mențiunile pe care le vom face în continuare), în timp ce altele au în vedere, mai degrabă, doar una sau unele dintre trăsăturile menționate (de exemplu, localizarea leziunii ține de estetica prejudiciului și, eventual, de gravitatea acestuia).

A. Valorificarea concluziilor expertizelor medico-legale

În analiza practicii judiciare se observă că poate cel mai important criteriu utilizat de instanțele de judecată în privința stabilirii existenței unui prejudiciu estetic grav și permanent îl reprezintă concluziile rapoartelor de expertiză medico-legală care au fost administrate în cauză.

Prima chestiune pe care vrem să o lămurim încă de la început privește efectuarea rapoartelor de expertiză medico-legale în aceste cauze. Mai exact, ne propunem să răspundem la trei întrebări, respectiv dacă este obligatorie dispunerea efectuării unui raport de expertiză medico-legală pentru a se constata existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, care poate fi obiectul unui astfel de raport și dacă este obligatoriu ca instanța să își însușească concluziile raportului atunci când a fost realizat unul.

Mai întâi, necesitatea absolută a administrării unui astfel de mijloc de probă nu pare a fi impusă de către textul de lege, spre deosebire de varianta agravată prevăzută la art. 194 alin. (1) lit. b) C.pen., unde determinarea numărului de zile de îngrijiri medicale poate fi realizată doar printr-o astfel de expertiză. În cazul prejudiciului estetic grav și permanent, credem că pot exista situații în care o astfel de expertiză să nu fie necesară întrucât ar putea fi de domeniul evidenței, putând fi constatat de către o instanță de judecată fără a fi nevoie de opinia unui medic¹⁴, de exemplu, prin prezența persoanei vătămate în mod nemijlocit, în sala de judecată, sau prin utilizarea unor planșe foto¹⁵. Cu toate acestea, considerăm că, de cele mai multe ori, scopul principal al unui raport de expertiză medico-legală în aceste cauze este determinarea numărului de zile de îngrijiri medicale. Or, în contextul în care se dispune,

¹⁴ Spre exemplu, ipoteza în care se realizează o tăietură în diagonală pe fața victimei cu un cuțit, astfel încât să rămână o cicatrice vizibilă pe toată fața sau ipoteza în care se incendiază fața victimei (în măsura în care o astfel de faptă nu ar fi încadrată ca o tentativă la infracțiunea de omor sau omor calificat). Totuși, această afirmație trebuie privită prin filtrul analizei celui de-al doilea criteriu, respectiv ireversibilitatea.

¹⁵ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019 (www.sintact.ro).

oricum, efectuarea unui astfel de raport, nu există niciun impediment ca instanța să solicite expertului medico-legal să se pronunțe și asupra existenței prejudiciului estetic grav și permanent.

Această concluzie pare a fi contrazisă de considerentele Deciziei Curții Constituționale nr. 703/2016 anterior citate care, în paragraful 47, arată că *„în aceste situații, suplețea legii este de preferat, întrucât nu se poate stabili aprioric totalitatea posibilelor consecințe care ar putea intra sau nu în categoria noțiunii de prejudiciu estetic grav și permanent, urmând ca, în funcție de particularitățile fiecărei spețe să se stabilească, prin acte medico-legale, dacă leziunile traumatice sunt sau nu grave și permanente”*¹⁶ (subl. ns.).

Această decizie oferă și un răspuns la cea de-a doua întrebare, în sensul că expertul este chemat să se pronunțe, de regulă, asupra gravității și a caracterului permanent al leziunilor. Cu toate că, de multe ori, obiectivele expertizei se referă global la noțiunea de *prejudiciu estetic grav și permanent* (probabil o reminiscență de la rapoartele solicitate pentru noțiunea de *sluțire*), credem că aprecierea privind natura estetică a prejudiciului este atributul exclusiv al instanței de judecată, medicul putând face constatări despre leziuni și caracterul lor, dar nu și despre natura estetică a acestora. Chiar și caracterul grav pare a fi un aspect ce nu poate fi stabilit decât de instanță, întrucât ține de aprecierea acesteia, iar nu de vreun criteriu obiectiv (nu există o „grilă” pentru a stabili, de exemplu, dacă o tăietură de 5 cm e gravă, iar alta de 3 cm nu este).

Pentru a răspunde la cea de-a treia întrebare, instanța nu este obligată să își însușească soluția expertului, putând să decidă motivat în sens contrar acesteia, dat fiind principiul liberei aprecieri a probelor, consacrat în art. 103 alin. (1) C.pr.pen. De altfel, după cum am arătat deja, înțelesul medico-legal al termenilor *grav și permanent* nu este identic cu cel din dreptul penal. Stabilirea caracterului estetic al prejudiciului și a gravității acestuia credem că ar trebui să se facă pe baza aprecierii instanței, în timp ce caracterul permanent ar trebui analizat conform criteriului ireversibilității, pe care îl vom analiza mai jos.

În acest sens, s-a arătat într-o decizie că *„referitor la posibilitatea reținerii variantei agravate în lipsa unei concluzii medico-legale care să susțină o astfel de încadrare, instanța reține că într-adevăr, expertiza medico-legală nu are valoare probatorie stabilită de legiuitor. Chiar și în situația în care efectuarea acesteia este obligatorie, instanța nu are obligația de a accepta concluziile expertizei, standardul convențional în materia privării de libertate a alienaților mentali arătând că simpla concluzie formulată de comisie nu obligă instanța să dispună internarea atunci când raportul nu conține motive convingătoare prin care să fie arătat modul în care boala de care suferă acuzatul poate prezenta pericol concret pentru siguranța publică (CEDO, Raudevs c. Letoniei, hotărârea din 17 decembrie 2013, parag. 71)”*¹⁷.

Totuși, uneori situația în practica judiciară actuală este diferită față de cele susținute anterior. Un exemplu edificator ar fi într-o speță în care s-a reținut că *„raportul de expertiză medico-legală nu a putut însă prezenta o concluzie definitivă în privința prejudiciului estetic și a pierderii permanente a vederii, fiind necesară o reexaminare după trei luni, reexaminare care, astfel cum s-a arătat, nu a mai avut loc, fiind refuzată de persoana vătămată. Aceasta din urmă nu s-a prezentat nici în fața instanței, deși a fost legal citată”*, instanța încadrând

¹⁶ A se vedea DCC nr. 703/2016, *cit. supra*.

¹⁷ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019, *cit. supra*.

din aceste motive fapta fără a reține incidența art. 194 alin. (1) lit. c) C. pen. Desigur, în această cauză nu s-a reținut varianta agravată și pentru că instanța nu a putut face constatări *ex propriis sensibus* asupra respectivului prejudiciu, dar, într-o altă decizie, instanța a arătat că „*sub aspectul încadrării juridice, în lipsa unei concluzii neechivoce din partea medicului legist, nu a fost reținută și circumstanța prev. de art. 194 alin. (1) lit. a C.pen.[...] având în vedere suplimentul raportului de expertiza nr. [...] conform căruia „nu se pot face aprecieri asupra unei eventuale infirmități sau prejudiciu estetic grav și permanent”*”¹⁸.

Mergând și mai departe, într-o cauză în care victimei i se cauzase o cicatrice facială ca urmare a lovirii acesteia de către inculpat cu o sticlă în zona feței, o altă instanță a arătat că „*medicii legiști nu au concluzionat în sensul existenței unui prejudiciu permanent, o astfel de constatare putând fi făcută doar după epuizarea tuturor mijloacelor terapeutice. Întrucât o astfel de constatare poate fi realizată doar pe cale medico-legală, iar până la momentul deliberării și pronunțării nu s-a realizat o reevaluare a posibilităților de evoluție a leziunii*”¹⁹, motiv pentru care a schimbat încadrarea juridică reținută în rechizitoriu din infracțiunea de vătămare corporală în infracțiunea de loviri sau alte violențe. La polul opus, chiar dacă prin expertiză nu s-a putut stabili caracterul permanent din punct de vedere medical al prejudiciului estetic grav cauzat persoanei vătămate, o instanță a reținut, sub imperiul vechii reglementări, că „*din moment ce soluțiile terapeutice în considerarea cărora nu s-a putut estima de specialiștii medico-legali, cu caracter de permanență, prejudiciul estetic, nu sunt compatibile cu o evoluție normală, uzuală a leziunii, fiind posibilă doar o intervenție chirurgicală ce se estimează a compensa doar parțial acest prejudiciu, instanța va constata, prin examinarea coroborată a tuturor probelor administrate cu privire la acest aspect, că partea vătămată a suferit o slăbire, în sensul dispozițiilor art. 182 alin. 2 Cod penal*”²⁰.

Atunci când există un raport de expertiză medico-legală privind prejudiciul (estetic) grav și permanent, în multe situații, instanțele aleg să valorifice întocmai concluziile acestora, fără a mai exista vreo motivare suplimentară a soluției, fie în sensul reținerii acestuia²¹ sau în sensul inexistenței unuia²².

În jurisprudență există însă și decizii care contrazic concluziile rapoartelor medico-legale. Spre exemplu, într-o speță în care victima suferise arsuri pe 22% din corp și ulterior fusese supusă mai multor intervenții chirurgicale în care i-au fost realizate grefe de piele și multiple tratamente pentru a-i fi poziționate sechelele cicatriciale în fața posterioară a trunchiului și a brațelor, instanța a arătat în mod corect, în opinia noastră, că „*de aceea, concluzia raportului de nouă expertiză medico-legală [...] care atestă că prin „morfologia și topografia” sechelelor cicatriceale postcombustionale tegumentare „predominant la fața posterioară a trunchiului (toraco-lombar-bilateral) și a brațelor (parcelar) cu modificări clinice funcționale ne semnificative, nu se pot încadra în noțiunea de „prejudiciu estetic grav*

¹⁸ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 1393 din 21 octombrie 2019 (www.sintact.ro).

¹⁹ A se vedea Jud. Suceava, s. pen. nr. 260 din 17 aprilie 2019, definitivă (www.sintact.ro).

²⁰ A se vedea Jud. Iași, s. pen. nr. 1999 din 3 iulie 2012 (www.sintact.ro).

²¹ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 898 din 17 iunie 2015 (www.sintact.ro).

²² A se vedea C. A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 1413 din 8 decembrie 2020; C.A. Iași, dec. pen. nr. 127 din 28 februarie 2020; C.A. Cluj, dec. pen. nr. 763 din 20 iunie 2019; C.A. Iași, dec. pen. nr. 276 din 5 aprilie 2019; C.A. Craiova, dec. pen. nr. 451 din 27 martie 2019 (www.sintact.ro).

și permanent” în sensul prevederilor art.194 Cod penal, nu scoate fapta din sfera vizată de dispozițiile art.194 alin.1 lit. c Cod penal”²³.

În concluzie, din punctul nostru de vedere răspunsul la cele trei întrebări formulate ar trebui să fie în sensul că nu ar trebui să fie obligatorie dispunerea efectuării unui raport de expertiză medico-legală pentru a se constata existența unui prejudiciu estetic grav și permanent; dacă totuși se dispune un astfel de raport, întrebarea adresată expertului ar trebui să se limiteze la caracterul permanent (eventual și grav) și nu este obligatoriu ca instanța să își însușească concluziile rapoartelor medico-legale întocmite în cauză, acestea fiind doar mijloace de probă fără o valoare probatorie prestabilită.

B. Ireversibilitatea naturală sau chirurgicală și protezarea

Problema ireversibilității este una care necesită o atenție deosebită, dat fiind că aceasta cauzează, în practica judiciară, o divergență majoră de opinii, la fel ca ipoteza în care prejudiciul estetic poate fi înlăturat prin utilizarea unor proteze de către persoana vătămată.

Pe de-o parte, există o jurisprudență bogată în sensul definiției noțiunii de „permanent” indicate mai sus, ceea ce presupune că prejudiciul este ireversibil pe cale naturală, opinie care este de altfel susținută și în doctrină²⁴ și care fusese reținută și de instanța supremă într-o decizie prin care a respins pronunțarea unui recurs în interesul legii²⁵. Un argument foarte bun în acest sens este oferit de o speță în care instanța a respins susținerile inculpatului în sensul că partea civilă și-a reparat dantura și astfel nu mai exista un prejudiciu estetic grav și permanent, motivând că „în condițiile tehnicii medicale de astăzi, aproape orice prejudiciu estetic poate fi reparat sau ascuns, fiind vorba despre o intervenție chirurgicală, de multe ori complicată, iar nu de o vindecare naturală. Prin urmare, nu credem că legiuitorul a avut în vedere înlăturarea răspunderii penale sau sancționarea mai ușoară a inculpatului bazată pe un factor obiectiv și ulterior, respectiv intervenția medicală de specialitate”²⁶.

Într-o altă hotărâre am identificat o formulare similară, la fel de inspirată, în sensul că „în condițiile tehnicii moderne medicale de astăzi aproape orice prejudiciu poate fi reparat sau ascuns astfel încât, practic cu greu s-ar mai putea vorbi de un prejudiciu estetic grav și permanent. Este vorba de o procedură medicală, de ameliorare a unor efecte, pe de o parte, iar pe de altă parte având în vedere poziția victimei și lipsa resurselor financiare unei asemenea intervenții. Mai mult în speță nu este vorba de o vindecare pe cale naturală odată cu trecerea timpului, singura soluție fiind intervenția de specialitate și umplerea doar a secțiunii subdenvelate a leziunii”²⁷.

În același sens, o altă instanță a arătat că „s-a constatat că nici măcar în prezent, la doi ani de la săvârșirea infracțiunii, persoana vătămată nu și-a reparat cei doi dinți din față (din cauza lipsei veniturilor și costurilor foarte ridicate – depunând înscrisuri privind banii

²³ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019, *cit. supra*.

²⁴ A se vedea V. Cioclei în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, Codul penal. Comentariu pe articole. Ediția 3, Ed. C.H.Beck, București, 2020, p. 692. S. Bogdan, D.A. Șerban, Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înlăturării justiției, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 143.

²⁵ A se vedea C.S.J., Secțiile Unite, dec. nr. II din 28 octombrie 2002 pronunțată în interesul legii.

²⁶ A se vedea C.A. Târgu Mureș, dec. pen. 542 din 22 octombrie 2019 (www.sintact.ro).

²⁷ A se vedea C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 370 din 24 iunie 2020 (www.sintact.ro).

solicitați de cabinetele medicale), prezentând acest lucru în fața instanței. A menționat că suma solicitată de medicii dentiști este mult prea mare față de veniturile sale și nu și-a permis. În mod clar a fost modificată în mod esențial fizionomia persoanei, fiind vizibilă, atunci când persoana vătămată vorbea, lipsa celor doi dinți incisivi din față. Instanța consideră că nu există niciun dubiu că urmarea produsă a constatat în producerea unui prejudiciu estetic grav și permanent. Simplul fapt că în prezent medicina a evoluat și că există posibilitatea ca lucrările dentare să fie unele durabile și să aibă un aspect natural, nu constituie o modalitate de înlăturare a prejudiciului estetic, ci doar în ascunde, persoana ajungând să depindă chiar și pentru ascunderea prejudiciului de profesionalismul doctorului și de materialele folosite. Prejudiciul estetic s-a produs și mai mult, în prezenta cauză, la doi ani de la săvârșirea infracțiunii, încă există în aceeași formă²⁸. Se observă din nou, în această cauză, posibilele probleme legate de egalitatea în fața legii pe care le ridică această variantă agravată.

Tot în legătură cu acest aspect s-a arătat că protezarea sau posibilitatea efectuării unor intervenții chirurgicale nu impiedică asupra reținerii caracterului permanent al prejudiciului, atât timp cât acesta este ireversibil pe cale naturală. De exemplu, s-a arătat că „pierderea a trei dinți din față reprezintă un prejudiciu estetic grav și permanent, chiar dacă în prezent victima folosește o proteză dentară și chiar dacă în viitor ar avea posibilitatea efectuării unor implanturi maxilare”²⁹ sau că „totodată, s-a arătat că persoana vătămată nu a înlocuit dinții pierduți prin protezare, făcând doar demersuri în acest sens. Cu toate acestea, chiar dacă dinții ar fi fost înlocuiți de o proteză ori de implanturi, instanța a avut în vedere că persoana vătămată a fost lipsită o perioadă de înfățișarea sa firească. În ceea ce privește caracterul permanent al prejudiciului, s-a arătat că deși persoana vătămată poate recurge la implanturi dentare ori la protezare pentru a înlocui dinții naturali, pierderea dinților este una permanentă”³⁰.

Într-o speță extrem de interesantă din punct de vedere al motivărilor celor două instanțe, prima instanță a contrazis concluziile reținute în raportul de expertiză medico-legală, arătând că „în concluziile raportului de expertiză se apreciază că avulsia dentară îi conferă persoanei vătămate doar un prejudiciu estetic pasager, care poate fi remediat, avându-se în vedere posibilitatea protezării. În dezacord cu concluziile medico-legale, apreciază că legiuitorul a avut în vedere la incriminarea infracțiunii prevăzute de art. 194 alin. 1 lit. c NCP un prejudiciu estetic grav și permanent care nu poate fi remediat pe cale naturală. Într-adevăr, în cazul edentației incisivului se creează o dizarmonie facială semnificativă, iar remedierea prejudiciului estetic nu este posibilă pe cale naturală, ci doar prin protezare. În atare situație, nu se realizează un proces de vindecare naturală, ci doar montarea unei lucrări dentare care acoperă spațiul creat prin expulzia dintelui. În măsura în care, în abstracto, persoana vătămată nu ar opta sau nu ar avea în concret posibilitatea bănească de a efectua această intervenție stomatologică, este evident că prejudiciul estetic apreciat în prezent ca fiind pasager s-ar perpetua în timp, devenind permanent, situație în care reținerea prevederilor art. 194 alin. 1 lit. c NCP este justă. Nu se justifică, așadar, încadrarea juridică a faptei exclusiv prin prisma numărului de zile de îngrijiri medicale

²⁸ A se vedea Jud. Sectorului 5, s. pen. nr. 2772 din 2 decembrie 2020, definitivă (www.sintact.ro).

²⁹ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 276 din 21 februarie 2018 (www.sintact.ro).

³⁰ A se vedea C.A. Oradea, dec. pen. nr. 414 din 11 septembrie 2019 (www.sintact.ro).

*necesare persoanei vătămate pentru vindecare*³¹. Deși credem că aceasta a fost o interpretare corectă din punct de vedere juridic, instanța de apel a îmbrățișat opinia contrară, arătând că „în ceea ce privește încadrarea juridică a faptei comisă de inculpați, Curtea reține că avulsia unui dinte frontal constituie un prejudiciu estetic important, însă lipsește caracterul permanent prevăzut de legea penală în vigoare de la data de 01.02.2014. A cere ca înlăturarea prejudiciului astfel creat să se realizeze prin vindecare naturală înseamnă a adăuga la lege o condiție neprevăzută. Consecințele care agravează violențele fizice exercitate asupra unei persoane sunt enumerate la alin.1 a art.194c.pen., constituie situații de excepție care derogă de la regula generală incriminată la art.193c.pen., astfel că ele trebuie interpretate în sens restrâns. Prin urmare, atât timp cât prejudiciul estetic creat nu are caracter permanent, putând fi înlăturat, nu poate fi reținut elementul circumstanțial agravant de la lit. c) a alin. 1 de la art.194 C.pen.”³².

Astfel, pe de altă parte, bazându-se inclusiv pe considerentele deciziei nr. 703/2016 a Curții Constituționale, citată anterior, în care se menționează referitor la permanența prejudiciului că „presupune o consecință posttraumatică care nu este susceptibilă de refacere, în sensul că, nici pe cale naturală, nici ca urmare a vreunei intervenții medico-chirurgicale, nu se va mai putea obține remedierea”³³, o parte a jurisprudenței a validat teza conform căreia reversibilitatea chirurgicală sau posibilitatea protezării care să ascundă prejudiciul estetic duce la înlăturarea reținerii acestei variante agravate.

În acest sens, este edificatoare motivarea unei instanțe, conform căreia „noua formulare a art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal este menită a arăta ce este aceea o slujire, adică un prejudiciu estetic grav și permanent **care nu este reversibil și nu poate fi ascuns prin protezare**. În mare parte aceste caracteristici ale prejudiciului estetic se referă la faptul că ipoteza vizată de legiuitor în art. 194 alin. (1) lit. c) din Codul penal nu se încadrează în prejudiciul estetic temporar ce se remediază de la sine, pe cale naturală, și nici în ipoteza în care ascunderea unui astfel de prejudiciu estetic se realizează printr-o proteză, întrucât nu echivalează întotdeauna cu înlăturarea acestuia”³⁴ (subl.ns.). Aceeași instanță mai arată: „caracterul de permanență a prejudiciului estetic la care fac trimitere dispozițiile legale criticate presupune o consecință posttraumatică care nu este susceptibilă de refacere, în sensul că, nici pe cale naturală, nici ca urmare a vreunei intervenții medico-chirurgicale, nu se va mai putea obține remedierea. Astfel, tăierea părului și raderea sprâncenelor nu constituie slujire, deoarece acestea sunt supuse procesului de regenerare”³⁵.

Se remarcă într-una din spețele citate anterior că raportul de constatare medico-legală a conchis că leziunile au cauzat „un prejudiciu estetic al cărui caracter de permanență va putea fi stabilit după epuizarea tuturor mijloacelor terapeutice”³⁶. Printr-o adresă transmisă la o dată ulterioară, emitentul raportului menționat, Serviciul Județean de Medicină Legală Suceava, a arătat că leziunile constatate (cicatricea facială) „constituie prejudiciu estetic “permanent”, dar nu în sens medico-legal și nici al Codului penal doar în

³¹ A se vedea Jud. Roman, s. pen. nr. 256 din 27 mai 2016, desființată în apel (C.A. Bacău, dec. pen. nr. 302 din 10 martie 2017), ambele disponibile pe www.sintact.ro.

³² A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 302 din 10 martie 2017, *cit. supra*.

³³ A se vedea DCC nr. 703/2016, *cit. supra*.

³⁴ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 442 din 11 iunie 2020 (www.sintact.ro).

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ A se vedea Jud. Suceava, s. pen. nr. 260 din 17 aprilie 2019, *cit. supra*.

*condițiile în care victima nu face niciun tratament*³⁷. Instanța a validat aceste concluzii și a stabilit că în lipsa unei constatări medico-legale a permanenței prejudiciului nu poate reține varianta agravată, motiv pentru care a schimbat încadrarea în infracțiunea de loviri sau alte violențe. Deși nu credem că încadrarea juridică trebuie să depindă de conduita ulterioară a victimei, în niciun caz nu putem admite această teză, extrem de periculoasă, în care victima este practic obligată să epuizeze toate mijloacele terapeutice și tratamentele chirurgicale pentru a se stabili caracterul de permanență al prejudiciului estetic care îi fusese cauzat. De altfel, această speță ni se pare edificatoare pentru opinia pentru care optăm, în sensul că ireversibilitatea ar trebui să privească doar mijloacele naturale, iar nu și pe cele chirurgicale.

Efectuând o radiografie jurisprudențială, am mai identificat situații în care instanțele au reținut că nu există un prejudiciu estetic grav și permanent pentru mai multe motive, cum ar fi protezarea ochiului afectat de către persoana vătămată³⁸ ori doar posibilitatea îmbunătățirii efectului estetic prin protezarea ochiului atrofizat³⁹, posibilitatea protezării celor doi dinți pierduți în urma loviturilor⁴⁰ sau protezarea prin implanturi dentare a celor 4 dinți a căror pierdere produsese o dizarmonie la nivelul feței, dar prin înlocuirea cărora s-a asigurat atât rolul masticator, cât și estetic⁴¹.

Concluzionând cu privire la acest criteriu, credem că instanțele trebuie să aibă în vedere exclusiv ireversibilitatea naturală a leziunilor respective și să nu cadă în capcana validării automate a concluziilor rapoartelor de expertiză medico-legale întocmite în cauze, sensul medical al noțiunii fiind diferit față de sensul cerut de norma penală. În același sens, având în vedere și cele arătate în cadrul secțiunii dedicate valorificării concluziilor rapoartelor medico-legale, credem că stabilirea obiectivelor rapoartelor de expertiză medico-legală în astfel de cauze ar trebui să privească reversibilitatea naturală a leziunilor cauzate (deci doar caracterul permanent al leziunilor inițiale). Apoi, pe baza acestui mijloc de probă, instanța să stabilească, prin coroborarea cu alte mijloace de probă, inclusiv cu percepția proprie asupra victimei fie în sala de judecată, fie prin intermediul unor planșe foto, dacă leziunile cauzate au produs acesteia un prejudiciu estetic grav și permanent. Momentul la care se apreciază aceste aspecte nu este deci neapărat cel al judecării cauzei, fiind posibil ca, până atunci, victima să-și fi reparat (ascuns) prejudiciul estetic ori chiar să fi decedat (din alte cauze). Ceea ce este important este dacă acțiunea de lovire sau alte violențe a produs un astfel de prejudiciu la un anumit moment, fără ca lanțul causal să fi fost întrerupt. Situația este asemănătoare cu cea a acoperirii prejudiciului în cazul unei infracțiuni de furt sau delapidare, de exemplu; acest aspect va fi valorificat, eventual, la individualizarea pedepsei și în cadrul soluționării acțiunii civile, dar nu va avea relevanță în ceea ce privește existența infracțiunii. Prin urmare, posibilitatea protezării ori a acoperirii unei cicatrice cu o grefă de piele nu va fi suficientă pentru a se ajunge la concluzia inexistenței variantei agravate, întrucât, astfel cum se arată și în doctrină, protezarea presupune ascunderea prejudiciului, iar nu înlăturarea acestuia⁴².

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ A se vedea C.A. Suceava, dec. pen. nr. 14 din 12 ianuarie 2015 (www.sintact.ro).

³⁹ A se vedea Jud. Sfântu Gheorghe, s. pen. nr. 141 din 21 septembrie 2020, definitivă (prin respingere apel, C.A. Brașov, dec. pen. nr. 106 din 18 februarie 2021) (www.sintact.ro).

⁴⁰ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 1180 din 26 octombrie 2017 (www.sintact.ro).

⁴¹ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 442 din 11 iunie 2020, *cit. supra*.

⁴² A se vedea V. Cioclei în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, *op. cit.*, p. 692.

C. Localizarea leziunii

Un alt criteriu care poate fi avut în vedere pentru reținerea variantei agravate prevăzute la art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. este localizarea leziunilor pe corpul persoanei vătămate. Întrebarea la care ne propunem să răspundem este dacă noțiunea de „prejudiciu estetic grav și permanent” include toate leziunile grave și permanente, indiferent de zona corpului în care sunt localizate. Un prim reper ar fi că norma de incriminare nu include și condiția vizibilității acestui prejudiciu, nediferențind în acest sens.

Deși în cazul leziunilor cauzate în zonei feței nu credem că există vreun dubiu, am întâlnit o speță în care inculpatul a fost condamnat pentru comiterea infracțiunea de vătămare corporală prevăzută în art. 181 alin. (1) C.pen. din 1969 (iar nu vătămare corporală gravă), deși persoana vătămată „a mai învederat și prejudiciul estetic pe care îl suportă, concretizat în cicatricea mare de 13 cm aflată pe creștetul capului și cicatricea de pe nas, care se vor vedea toată viața, având în vedere și faptul că nu obișnuiește să poarte părul mai mare, dar și jena pe care o resimte când privirile celor [...] sunt ațintite asupra acestor cicatrici”⁴³, în timp ce s-a mai arătat în motivare că „instanța reține și prejudiciul estetic ce i-a fost produs persoanei vătămate care va purta pe viață însemnele unei întâmplări care și în prezent îi produce o stare de temere, făcând-o să se cutremure chiar și la simplul gând că putea să își piardă viața”⁴⁴. Având în vedere cele consemnate și informațiile disponibile în această decizie, nu ne explicăm de ce instanța nu a reținut infracțiunea de vătămare corporală gravă, în forma slujirii.

Semnificativă raportat la zona feței este o speță în care instanța a reținut că „în cazul de față persoana vătămată a suferit o leziune, în zona feței, de aproximativ 6 cm, subdenivelată cu lățimea de 2-3 mm, ce ține de la pleoapa inferioară până la comisura bucală stânga, de la cicatricea menționată până la aripa nazală stânga, cicatrice liniară sub forma literei Y cu traiectorie inferioară, adică întreg obrazul stâng este brăzdat practic de această cicatrice, acestea constituind unul dintre aspectele relevante pentru stabilirea unui prejudiciu estetic grav și permanent, poziționarea centrală a prejudiciului estetic care modifică semnificativ fizionomia feței”⁴⁵.

Într-o altă speță, pe baza concluziilor raportului medico-legal întocmit în cauză, instanța a reținut că deși există un prejudiciu estetic, acesta nu ar fi grav și a calificat fapta în dispozițiile art. 193 alin. (2) C. pen., în situația în care „persoana vătămată C a suferit leziuni care au necesitat 60-65 de zile îngrijiri medicale, vindecarea leziunilor s-a produs cu constituirea de sechele morfofuncționale constând în **multiple cicatrici la nivelul hemifeței stângi și pareză facială stângă**, însă leziunile nu i-au pus însă în primejdie viața, iar sechelele nu îi afectează semnificativ mobilitatea și/sau sensibilitatea locală, astfel încât acestea nu constituie (în sens medico-legal) o infirmitate ori prejudiciu estetic grav și permanent. Instanța a constatat astfel că nu s-a produs niciuna dintre consecințele prev. de art. 194 alin. 1 din Codul penal. Deși există un prejudiciu estetic, acesta nu este grav”⁴⁶. Observăm, din nou, că deși leziunile constând în cicatrici multiple și pareză erau la nivelul feței, instanța a considerat că prejudiciul estetic nu este unul grav.

⁴³ A se vedea Jud. Costești, s. pen. nr. 236 din 29 noiembrie 2019, definitivă (www.sintact.ro).

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ A se vedea C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 370 din 24 iunie 2020, *cit. supra*.

⁴⁶ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 644 din 29 mai 2019 (www.sintact.ro).

În altă ordine de idei, s-a reținut existența unui prejudiciu estetic grav și permanent atunci când inculpatul a spart un pahar de față victimei, provocându-i leziuni în acea zonă⁴⁷, a tăiat victima pe față cu o lamă de ras⁴⁸, a amputat prin mușcare lobul nazal și, parțial, narinele persoanei vătămate⁴⁹, în cazuri în care persoanele vătămate au pierdut dinți⁵⁰ sau ochi⁵¹, atunci când în urma loviturii cu un corp dur persoana a rămas cu lipsă substanță osoasă craniană⁵², în cazul atrofiei musculare la nivelul coapsei (dublată de cicatrici post traumatice și post operatorii la nivelul feței și edentația a trei dinți)⁵³ sau în cazul amputării piciorului stâng⁵⁴. De asemenea, existența unor arsuri la nivelul feței, gâtului și mâinilor implică un prejudiciu estetic grav și permanent⁵⁵.

Într-o decizie, s-a reținut că există prejudiciu estetic grav și permanent în cazul existenței unor arsuri pe o suprafață de „aproximativ 22% la nivelul trunchiului posterior, ureche stânga, hemifacies stâng, brațe parcelar, chiar dacă acestea se află în zone acoperite în mod normal de vestimentație”⁵⁶. În aceeași speță, instanța a arătat că „influențează funcționarea pielii și afectarea unei zone mai mici, deci inclusiv cea estetică, chiar dacă ea s-a putut corija, atenua și ameliora prin intervenții chirurgicale de grefare de piele, s-a înlocuit în mod artificial organul natural lezat. Prin urmare, în cauză nu este vorba de un prejudiciu estetic temporar ce s-a remediat de la sine, pe cale naturală, după cum poziționarea sechelelor cicatriciale predominant la față posterioară a trunchiului (toraco-lombar bilateral) și a brațelor (parcelar) și morfologia acestora nu s-a realizat printr-un proces de vindecare normală și totală și nici nu a condus la o restabilire integrală și armonioasă a regiunii anatomice traumatizate, nerealizând un proces de vindecare ireversibil”⁵⁷. În această decizie, motivarea pare a sugera faptul că dacă poziționarea cicatricilor era pe față posterioară a trunchiului, concluzia ar fi putut fi alta.

În sensul opus, s-a constatat, de exemplu, că „deficitul estetic parțial cu care a rămas la degetul arătător de la mâna stângă neputând fi considerat o slujire sau un prejudiciu grav și permanent”⁵⁸ sau că o cicatrice pe gleznă nu ar reprezenta prejudiciu estetic grav și permanent, conform raportului de expertiză medico-legală întocmit în cauză⁵⁹. Sub imperiul vechiului cod penal, s-a considerat că nu ar exista slujire atunci când inculpatul a mușcat victima de ureche, cauzând o absență parțială a pavilionului urechii unei persoane în vârstă⁶⁰.

În opinia noastră, nu credem că ar trebui incluse în această noțiune doar leziunile create în zona feței persoanei vătămate sau pe partea din față a corpului acesteia. Estetica

⁴⁷ A se vedea C.A. Pitești, dec. pen. nr. 433 din 8 septembrie 2014 (www.sintact.ro).

⁴⁸ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 898 din 17 iunie 2015, *cit. supra*.

⁴⁹ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 2 din 8 ianuarie 2019 (www.sintact.ro).

⁵⁰ A se vedea C.A. Oradea, dec. pen. nr. 414 din 11 septembrie 2019, *cit. supra*; C.A. Craiova, dec. pen. nr. 451 din 27 martie 2019, *cit. supra*; C.A. Iași, dec. pen. nr. 779 din 5 noiembrie 2015, *cit. supra*; C.A. Craiova, dec. pen. nr. 136 din 4 februarie 2015 (www.sintact.ro).

⁵¹ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 75 din 16 ianuarie 2018 (www.sintact.ro).

⁵² A se vedea C.A. Constanța, dec. pen. nr. 827 din 15 octombrie 2020 (www.sintact.ro).

⁵³ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 754 din 19 iunie 2019 (www.sintact.ro).

⁵⁴ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 1306 din 22 septembrie 2016 (www.sintact.ro).

⁵⁵ A se vedea C.A. Constanța, dec. pen. nr. 197 din 23 februarie 2018 (www.sintact.ro).

⁵⁶ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 568 din 10 aprilie 2017 (www.sintact.ro).

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ A se vedea C.A. Pitești, dec. pen. nr. 913 din 11 octombrie 2017 (www.sintact.ro).

⁵⁹ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 451 din 27 martie 2019, *cit. supra*.

⁶⁰ A se vedea C.A. Constanța, dec. pen. nr. 423 din 2 octombrie 2008 (www.sintact.ro).

unui om este un tot unitar, care poate fi afectat prin lezarea oricărei zone corporale și poate cauza un sentiment de inferioritate persoanelor în cauză sau repulsia altora la vederea leziunilor chiar dacă acestea nu se află în zone întotdeauna vizibile. Localizarea leziunilor ar putea fi avută în vedere, în opinia noastră, în cadrul stabilirii gravității prejudiciului estetic, în sensul în care ar putea fi considerat mai puțin grav un prejudiciu estetic cauzat într-o zonă mai ascunsă a corpului, însă nu credem că în aceste cazuri ar trebui trasă automat concluzia inexistenței unuia.

D. Existența unei infirmități

Un alt criteriu care poate sugera prezența unui prejudiciu estetic grav și permanent ar fi existența unei infirmități, urmare care este prevăzută în mod alternativ în art.194 alin. (1) lit. a) C.pen. Deși incidența mai multor urmări de la art. 194 alin. (1) C. pen. nu duce la o agravare a răspunderii din punct de vedere al limitelor de pedeapsă, o astfel de calificare poate fi totuși valorificată la individualizarea judiciară a pedepsei, impregnând o gravitate mai mare faptei, având în vedere rezultatul produs.

Totuși, nu orice infirmitate ar putea atrage automat existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, ci doar acele infirmități care sunt vizibile, la nivelul extern al corpului. De exemplu, nu poate fi un prejudiciu estetic grav și permanent, deși e infirmitate, pierderea unui organ sau a unui simț (cum ar fi gustul, mirosul sau auzul, chiar dacă în această ultimă ipoteză ar fi necesară purtarea unor aparate auditive), atât timp cât aceste consecințe nu aduc o schimbare a fizionomiei persoanei vătămate.

Totodată, într-o hotărâre se arată că, raportat la norma de incriminare din vechiul cod penal, „*potrivit considerentelor deciziei nr. II/2002 ICCJ, Secțiunile Unite, din perspectiva slujirii, în care s-a arătat că aceasta trebuie raportată nu numai la semnificația curentă a acestei noțiuni, adică mutilare, schilodire, desfigurare, cu consecința creării aspectului hidos, pocit, respingător, ci și ținându-se seama de echivalența ce se poate da noțiunii respective cu celelalte urmări grave la care se referă textul de lege menționat*”⁶¹. Practic, se menționează că prejudiciul estetic grav și permanent (slujirea) ar trebui analizat în comparație și cu celelalte urmări prevăzute alternativ de norma de incriminare atunci când i se evaluează gravitatea. Or, dacă ar fi să validăm acest argument, atunci existența unei infirmități fizice vizibile ar putea întruni condițiile cerute și pentru existența unui prejudiciu estetic grav și permanent.

Într-o speță, s-a reținut atât infirmitate, cât și prejudiciu estetic grav și permanent atunci când unei persoane i-a fost amputat piciorul stâng în urma unui accident⁶². Într-un alt caz menționat anterior, s-a stabilit că persoanei vătămate „*nu i-a fost pusă viața în primejdie, însă a rămas cu infirmitate fizică, constând în lipsa de substanță osoasă craniană (consecutivă eschilectomiei chirurgicale de necesitate), care reprezintă, în același timp, și prejudiciu estetic grav și permanent*”⁶³. Într-o speță asemănătoare, instanța a constatat însă că persoana vătămată „*a prezentat sechele posttraumatice la nivelul globului ocular drept ca urmare a leziunilor suferite în data de 14.12.2014, constând în dezorganizarea globului ocular și pierderea completă a vederii la ochiul drept, dar fără pierderea simțului văzului*” și

⁶¹ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019, *cit. supra*.

⁶² A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 1306 din 22 septembrie 2016, *cit. supra*.

⁶³ A se vedea C.A. Constanța, dec. pen. nr. 827 din 15 octombrie 2020, *cit. supra*.

că „*aceste sechele constituie infirmitate permanentă, iar morfologia actuală a globului ocular constituie prejudiciu estetic, moderat și permanent, în situația în care nu se efectuează protezare oculară*”⁶⁴ (subl.ns.), stabilind acest caracter moderat, și nu grav, al prejudiciului estetic tot pe baza concluziilor expertizei medico-legale.

S-a mai arătat că aceste două variante agravate coexistă în cazul pierderii globului ocular⁶⁵, dar într-o altă speță instanța a motivat, pe baza concluziilor raportului de expertiză medico-legală, că există infirmitate, dar nu și prejudiciu estetic grav și permanent atunci când s-a pierdut total vederea la nivelul unui ochi, arătând însă că „*urmare a loviturilor aplicate de inculpat, persoana vătămată a suferit o decolare de retină a ochiului drept, respectiv o cataractă traumatică care a fost operată posttraumatic. Leziunile suferite au dus la pierderea vederii la nivelul ochiului drept constituie infirmitate posttraumatică permanentă, însă persoana vătămată nu a rămas cu un prejudiciu estetic grav și permanent așa cum rezultă din cuprinsul raportului de expertiză medico-legală depus la dosar*”⁶⁶. Fără a schimba însă încadrarea, aceeași instanță adaugă următoarea sintagmă, pentru a contura gravitatea faptei în analiza laturii civile a cauzei „*deși medicii legiști susțin că nu există un prejudiciu estetic, totuși, chiar dacă organul a rămas în cavitate, acesta nu numai că nu prezintă funcționalitate, dar în timp poate impune extracția acestuia sau distrugerea țesuturilor în măsura în care partea civilă nu va continua efectuarea unor manevre medicale de irigare a acelor țesuturi*”⁶⁷.

Legătura cu infirmitatea a mai fost relevată într-o altă speță în care s-a arătat că „*în ceea ce privește producerea unui prejudiciu estetic grav și permanent, instanța apreciază că acesta se poate materializa la nivelul feței afectând în mod vădit fizionomia generală a unei persoane. Mai mult, în literatura de specialitate s-a reținut că ascunderea prejudiciului estetic printr-o proteză nu înseamnă înlăturarea acestuia și, ca atare, nu scoate fapta din sfera vizată de legiuitor. Drept urmare, instanța apreciază că prin raportare la prejudiciul estetic grav și permanent produs, este lipsită de relevanță împrejurarea [...] de către persoana vătămată a unei proteze atât timp cât prejudiciul subzistă și survine într-o legătură directă cu infirmitatea produsă, reprezentată de pierderea totale a vederii la ochiul stâng*”⁶⁸. În sens contrar, într-o altă cauză nu s-a reținut un prejudiciu estetic permanent, întrucât „*din probele administrate în cauză rezultă în data de 29.04.2014, în jurul orei 22 30, în timp ce se afla în fața căminului cultural din satul [...] inculpatul G, pe fondul unui conflict inițiat de acesta, l-a lovit cu pumnii și picioarele în zona feței pe persoana vătămată B, cauzându-i leziuni ce au necesitat pentru vindecare un număr de 65-70 zile de îngrijiri medicale și pierderea globului ocular stâng, care constituie o infirmitate permanentă și un prejudiciu estetic temporar, conform criteriologiei medicale*”⁶⁹.

O altă instanță a arătat, tot pe baza concluziilor medicale, că dislocarea a trei dinți naturali pe care era fixată lucrarea dentară și extragerea unui alt dinte nu constituie prejudiciu estetic grav și permanent, ci doar o infirmitate⁷⁰.

⁶⁴ A se vedea C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 752 din 7 noiembrie 2019, *cit. supra*.

⁶⁵ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 75 din 16 ianuarie 2018, *cit. supra*; C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 580 din 5 iunie 2015 (www.sintact.ro).

⁶⁶ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 559 din 11 aprilie 2019 (www.sintact.ro).

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 1371 din 19 octombrie 2018 (www.sintact.ro).

⁶⁹ A se vedea C.A. Timișoara, dec. pen. nr. 985 din 8 octombrie 2015 (www.sintact.ro).

⁷⁰ A se vedea C.A. Timișoara, dec. pen. nr. 96 din 23 ianuarie 2017 (www.sintact.ro).

Sintetizând cele învederate anterior, credem că nu orice situație în care se reține o infirmitate va putea sau va trebui să ducă la reținerea unui prejudiciu estetic grav și permanent, ci doar atunci când infirmitatea permanentă este vizibilă și creează într-adevăr persoanei vătămate un prejudiciu estetic grav, care poate fi perceput direct sau indirect de instanța de judecată.

2. Criterii subiective

Chiar dacă utilizarea exclusiv a unor criterii obiective ar putea fi atrăgătoare din perspectiva legalității incriminării și a dezideratului egalității în fața legii, aprecierea prejudiciului estetic grav și permanent se realizează, în practică, inclusiv pe baza unor criterii subiective. După cum s-a reținut într-o decizie de speță, acesta „*nu poate fi apreciat doar după criterii obiective, respectiv suprafața corpului afectată de leziuni permanente sau de cicatrici permanente, întrucât ar însemna, practic, că niciodată nu ar exista un prejudiciu estetic grav și permanent în afara amputațiilor de membre sau eviscerațiilor oculare, în toate celelalte cazuri avansul medicinei estetice reparatorii găsind remedii, naturale sau artificiale, pentru mascarea sau acoperirea urmelor de traumatisme. Dimpotrivă, prejudiciul estetic grav trebuie raportat și în funcție de criterii subiective, cum ar fi sexul și vârsta victimei, localizarea urmelor traumatice, posibilități naturale sau artificiale de refacere a țesuturilor sau organelor afectate [...] justiția nefiind una abstractă și exterioară realităților și clișeele sociale, inclusiv cele referitoare la standardele estetice ale comunității pe care o deservește ca serviciu*”⁷¹ (subl.ns). Întrucât localizarea urmelor traumatice am studiat-o în categoria criteriilor obiective, vor fi analizate în categoria criteriilor subiective situația persoanei vătămate (A), preexistența unor condiții medicale (B) și conduita ulterioară a victimei (C).

A. Situația persoanei vătămate

În cadrul analizei unor criterii subiective referitoare la persoană vătămată, în practică se observă că uneori instanțele au în vedere și criterii care privesc vârsta, sexul, ocupația sau stadiul al persoanei vătămate pentru a analiza existența prejudiciului estetic grav și permanent. Ce am constatat însă este că de regulă aceste criterii sunt folosite mai mult în analiza laturii civile, mai exact pentru stabilirea cuantumului despăgubirilor acordate persoanelor vătămate. Totuși, uneori aceste aspecte sunt avute în vedere în determinarea caracterelor ce țin de prejudiciul produs victimei.

Pentru exemplificare, în practică s-a reținut că „*trebuie avut în vedere vârsta fragedă a victimei și a impactului asupra ei a pierderii dinților din față, care indubitabil îi afectează viața sub toate aspectele*”⁷² (subl. ns.) sau că „*lovirea victimei în zona gurii, lovire care a dus la absența totală a trei dinți din partea frontală și ruperea parțială a unuia dintre dinți poate fi considerat un prejudiciu estetic grav și permanent, având în vedere faptul că lipsa totală a 3 dinți din partea frontală produce în mod neechivoc o modificare a fizionomiei persoanei vătămate la nivelul feței, cu atât mai mult cu cât persoana vătămată este o*

⁷¹ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 754 din 19 iunie 2019, *cit. supra*.

⁷² A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 276 din 21 februarie 2018, *cit. supra*.

*persoană tânără*⁷³ (subl. ns.). De asemenea, s-a mai reținut că „*persoana vătămată era la momentul agresiunii un tânăr în vârstă de 17 ani iar pierderea unui dinte incisiv superior a fost de natură a-i produce un prejudiciu estetic semnificativ, care să afecteze în mod drastic viața socială și integrarea în colectivitate a persoanei vătămate aflate la vârsta adolescenței*”⁷⁴ (subl. ns.).

Tot referitor la vârsta persoanei vătămate, într-o decizie de condamnare pentru infracțiunea de loviri sau alte violențe, costând în aruncarea unei sticle în direcția unui grup de persoane, sticlă care s-a spart și a cauzat tăieturi pe picioarele persoanei vătămate, aceasta din urmă a invocat în motivarea apelului care fusese însă declarat doar pe latură civilă că „*nici în prezent nu sunt vindecată, că încă am probleme cu piciorul atât fizic pentru că, mersul meu nu este unul normal, cât și de ordin estetic, eu rămânând cu o cicatrice la nivelul gleznei, ceea ce mă face să sufăr în continuare, să am reticențe în a purta rochițe cum fac fetele de vârsta mea, simțind nevoia să acopăr piciorul, preferând purtarea pantalonilor*”⁷⁵.

Analizând leziunile constând în urme de arsură, o altă instanță a utilizat criteriul tinereții persoanei vătămate pentru a stabili existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, chiar în contra raportului de expertiză, în sensul că „*nu are relevanță sub aspectul încadrării juridice împrejurarea că partea vătămată N, în urma grefei de piele și a tratamentelor prelungite, care au condus la ameliorarea semnelor cicatriceale, dată fiind „morfologia și topografia acestora” poate recurge la anumite artificii vestimentare pentru ascunderea acestora, cu atât mai mult cu cât acestea sunt vizibile la aproape doi ani de la data săvârșirii faptei. Pe de altă parte, este vorba de o femeie tânără în plină viață socială pentru care înfățișarea fizică contează*”⁷⁶ (subl. ns.). De asemenea, ținându-se cont și de starea civilă a persoanei vătămate, s-a mai arătat într-una din spețele anterior citate că „*cicatricile, post traumatice și post operatorii, o parte dintre acestea vizibile la nivelul feței, edentația a 3 dinți din față, și hipoamiotrofia coapsei, sunt urme traumatice suferite de o victimă de sex feminin, în vârstă de 18 ani în prezent, necăsătorită, aflată încă la începutul evoluției personale ca adult din punct de vedere familial, social și profesional. Pe cale de consecință, fără-ndoială acestea nu pot fi considerate altfel decât un prejudiciu estetic grav și permanent, justiția nefiind una abstractă și exterioară realităților și clișeele sociale, inclusiv cele referitoare la standardele estetice ale comunității pe care o deservește ca serviciu social*”⁷⁷ (subl. ns.).

Tot în practica judiciară s-a stabilit, pe baza criteriilor referitoare la persoana vătămată, că deși există un prejudiciu estetic permanent, acesta nu era grav: „*instanțele de judecată trebuie să țină seama de criteriile de ordin anatomic și fiziologic proprii naturii umane, precum și de unele criterii specifice, cum ar fi vârsta, sexul sau profesia persoanei vătămate. Or, din acest punct de vedere, Curtea notează că persoana vătămată, în vârstă actuală de 18 ani, de sex bărbătesc și fără a desfășura în prezent activități profesionale, în lipsa protezei ortopedice, prezintă un mers schiopătat; în același timp, pe fața postero-laterală a fosei poplitee și gambei stângi prezintă o cicatrice de cca 10 cm, aceeași gambă stângă fiind mai subțire cu 2 cm față de cea dreaptă. Față de acestea, deși prejudiciul estetic*

⁷³ A se vedea C.A. Târgu Mureș, dec. pen. nr. 542 din 22 octombrie 2019, *cit. supra*.

⁷⁴ A se vedea C.A. Galați, dec. pen. nr. 385 din 2 aprilie 2018 (www.sintact.ro).

⁷⁵ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 451 din 27 martie 2019, *cit. supra*.

⁷⁶ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 568 din 10 aprilie 2017, *cit. supra*.

⁷⁷ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 754 din 19 iunie 2019, *cit. supra*.

încercat nu este unul temporar, de vreme ce consecința posttraumatică nu este susceptibilă de refacere, cum s-a arătat mai sus, și nici nu poate fi înlăturat, în totalitate, prin protezare, localizarea acestuia și ameliorarea înfățișării normale prin aceeași protezare fac ca acesta să nu fie unul grav, care să conducă la deformarea (schimbarea formei corpului) persoanei vătămate sau la schimbarea înfățișării sale normale într-una neplăcută, respingătoare”⁷⁸ (subl. ns.).

Schimbarea situației sociale a persoanei vătămate ca urmare a leziunilor suferite a fost și ea avută în vedere în analiza prejudiciului estetic grav și permanent: *„Către această concluzie pledează și împrejurarea că după mai bine de un an și jumătate de la evenimentele care s-au soldat cu pierderea ochiului drept de către partea vătămată B și efectuarea a 8 intervenții chirurgicale există o dizarmonie evidentă în fizionomia acesteia cu repercusiuni și în plan social și afectiv de netăgăduit. În acest sens, reținem că **partea vătămată a relatat că prietenul său a părăsit-o imediat după ce s-a produs vătămarea afirmând că „el nu mai vrea să stea cu o chioară”, având dificultăți și în găsirea unui loc de muncă. De altfel, teoria în materie a subliniat că individul afectat percepe desfigurarea, aceasta fiind și cauza suferințelor sale psihice, conștientizând nu numai infirmitatea, dar și consecințele acesteia, respectiv compasiunea sau dezgustul celor cu care vine în contact, ceea ce duce la retrăirea evenimentelor cauzale. Sesizează, de asemenea, modificările intervenite în viața sa cotidiană și în statutul său profesional constând în diminuarea sau chiar stoparea posibilităților sale de afirmare. Or, în contextul argumentelor anterior expuse **faptul că în prezent partea vătămată are un prieten cu care locuiește și un loc de muncă, sunt irelevante sub aspectul reținerii variantei slujire/prejudiciu estetic”⁷⁹ (subl. ns.).*****

Într-o altă speță s-a arătat că nu ar trebui să conteze la stabilirea existenței acestei urmări starea financiară a persoanei vătămate și posibilitățile acesteia de a plăti pentru efectuarea unei operații, mai exact *„în măsura în care, in abstracto, persoana vătămată nu ar opta sau nu ar avea în concret posibilitatea bănească de a efectua această intervenție stomatologică, este evident că prejudiciul estetic apreciat în prezent ca fiind pasager s-ar perpetua în timp, devenind permanent, situație în care reținerea prevederilor art. 194 alin. 1 lit. c NCP este justă”⁸⁰. Deși suntem de acord cu această opinie și credem că soluția este cât se poate de corectă, după cum am arătat când am mai menționat această speță, instanța de apel a validat teza contrară.*

Nu doar vârsta fragedă sau tinerețea persoanelor vătămate au fost avute însă în vedere de către instanțe, ci și vârsta înaintată, cum a fost într-o decizie pronunțată sub imperiul vechiului cod penal în care s-a stabilit că nu i s-a produs o slujire persoanei vătămate, aceasta neavând un aspect respingător din cauza absenței parțiale a pavilionului urechii cauzate prin mușcare, fiind o persoană în vârstă de 67 de ani⁸¹.

Într-o altă cauză, s-a arătat că *„în ceea ce privește prejudiciul estetic încercat de persoana vătămată, acesta trebuie evaluat având în vedere **sexul, vârsta, ocupația și modificările aspectului fizic generate acesteia de urmările faptei. În acest sens, se constată că persoana vătămată este bărbat având vârsta de 48 de ani, iar pierderea ochiului drept,***

⁷⁸ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 1086 din 10 septembrie 2019 (www.sintact.ro).

⁷⁹ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, s. pen. nr. 99 din 12 iunie 2015 (www.sintact.ro).

⁸⁰ A se vedea Jud. Roman, s. pen. nr. 256 din 27 mai 2016, desființată în apel (C.A. Bacău, dec. pen. nr. 302 din 10 martie 2017), *cit. supra*.

⁸¹ A se vedea C.A. Constanța, dec. pen. nr. 423 din 2 octombrie 2008, *cit. supra*.

în urma infracțiunii comise de inculpat, îi creează o dizarmonie fizică evidentă”⁸² (subl. ns.). Fără a dori să criticăm această soluție, ne întrebăm totuși, având în vedere natura leziunii (pierderea unui ochi), dacă se putea ajunge la o altă concluzie dacă nu era vorba de un bărbat în vârstă de 48 de ani, ci, de pildă, o femeie în vârstă de 30 de ani.

În plus, trebuie avută în vedere și percepția persoanei vătămate asupra prejudiciului: „alterarea aspectului fizic a fost perceput ca atare de către victimă, din declarațiile de martor reieșind că acesta chiar dacă poartă o proteză dentară care maschează lipsa dinților din față, o perioadă nu a mai ieșit din casă și nu s-a mai întâlnit cu prietenii săi, datorită aspectului său fizic modificat. Mai este de menționat că proteza dentară îl jenează și depune eforturi pentru a o menține curată. Mai mult, trebuie avut în vedere vârsta fragedă a victimei și a impactului asupra ei a pierderii dinților din față, care indubitabil îi afectează viața sub toate aspectele”⁸³.

Așa cum menționam anterior⁸⁴, utilizarea acestui criteriu de o manieră foarte energetică poate duce la probleme de egalitate în fața legii penale în special în ceea ce le privește pe victimele eventualelor agresioni. Pe de altă parte, o ignorare a condițiilor subiective ale persoanelor vătămate ar putea duce la lipsa adaptării normelor penale la anumite realități factice, cum ar fi acelea că există persoane pentru care exploatarea înfățișării reprezintă sursa de venit principal și atunci când estetica le-ar fi prejudiciată ar surveni consecințe majore în viața acestora.

B. Preexistența unor afecțiuni medicale

Problema preexistenței unor afecțiuni medicale este una veche, fiind celebră decizia în care s-a reținut că „pierderea de către partea vătămată a unicului dinte pe care îl avea, ca urmare a loviturilor aplicate de inculpat, nu echivalează cu o slujire și nu i se poate atribui acest caracter”⁸⁵. Credem însă că soluționarea acesteia se face prin verificarea existenței unei legături de cauzalitate între afecțiunea medicală preexistentă și rezultatul produs, prin posibilitatea ca aceasta să fie cauza majoră a acestuia, precum și prin poziția subiectivă a autorului raportat la acea afecțiune medicală. Practic, răspunsul depinde de stabilirea legăturii de cauzalitate și a eventualei erori de fapt în care s-ar putea afla autorul.

Într-o speță în care prima instanța a contrazis concluziile raportului medico-legal și a constatat existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, instanța de apel a reținut că „concluziile medico-legale, respectiv că persoana vătămată F nu a suferit un prejudiciu estic grav și permanent, combat susținerile instanței de fond cu privire la existența unui asemenea prejudiciu. Din probatoriul administrat în cauză rezultă că persoana vătămată, anterior agresionii fizice suferite, avea un dinte lipsă (dintele 24) datorită parodontozei, o mobilitate a altui dinte (21), pentru care datorită parodontozei s-a recomandat extracția acestuia și protezare a cu proteză mobilă, dintele traumatizat (23) a căzut pe fondul patologiei preexistente de parodontoză, astfel că acest prejudiciu estetic grav, apreciat de instanța de fond exista parțial și anterior agresionii, el fiind doar agravat / extins de [violența] suferită ,

⁸² A se vedea C.A. Galați, dec. pen. nr. 1096 din 25 octombrie 2017 (www.sintact.ro).

⁸³ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 276 din 21 februarie 2018, cit. supra.

⁸⁴ A se vedea *supra*, pct. I.2.

⁸⁵ A se vedea Trib. Suprem, Secția penală, dec. nr. 1313/1980, apud V. Papadopol. M. Popovici, Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 401.

*nefiind produs în totalitate numai ca urmare a leziunilor de violență suferite*⁸⁶. Se observă că instanța de apel a constatat că preexistența unei paradontoze la nivelul unui dinte a avut o contribuție în lanțul causal al pierderii respectivului dinte, motiv pentru care a constatat că prejudiciul estetic nu a fost produs în totalitate de acțiunile inculpatului, sens în care a dispus schimbarea încadrării juridice în infracțiunea de loviri sau alte violențe.

C. *Conduita ulterioară a victimei*

Un alt criteriu pe care l-am inclus în lista celor subiective, depinzând de data aceasta de persoana vătămată, este conduita ulterioară a acesteia, respectiv disponibilitatea ei de a efectua intervenții chirurgicale, de a coopera în vederea stabilirii sau a reducerii urmărilor infracțiunii⁸⁷.

Din punctul nostru de vedere, prezentul criteriu ar trebui să fie avut în vedere doar în situațiile în care nu s-ar întrerupe lanțul causal, respectiv atunci când nu s-ar identifica o culpă a victimei, aceasta din urmă cauzând caracterul grav sau permanent al prejudiciului estetic. Dat fiind faptul că susținem teza ireversibilității naturale, credem că faptul că victima nu dorește efectuarea unor intervenții chirurgicale estetice prin care s-ar diminua sau înlătura prejudiciul estetic grav și permanent nu ar trebui să aibă efect asupra încadrării juridice, atât timp cât acel prejudiciu nu s-ar diminua sau înlătura în mod natural.

În sensul susținut de noi, s-a reținut în practica judiciară că *„în acord cu organul de urmărire penală, instanța a apreciat că încadrarea juridică a unei fapte nu poate depinde de atitudinea ulterioară comiterii faptei, a persoanei vătămate, respectiv dacă aceasta are disponibilitatea și posibilitățile financiare de a se supune unor intervenții medicale de chirurgie plastică și estetică, ci doar cu titlu excepțional, în cazul în care persoana vătămată, prin atitudinea sa, ar concura la producerea ori agravarea consecințelor de ordin estetic*”⁸⁸.

Într-o speță în care victima a pierdut globul ocular, s-a reținut că a fost irelevantă conduita ulterioară a victimei constând în nerespectarea *„prescripțiilor medicale în sensul neglijării acestora, neefectuării controalelor și consultațiilor oftalmologice la datele recomandate sau activităților pretins desfășurate la muncă în străinătate*”, atât timp cât rapoartele medico-legale întocmite la două luni de la data faptei au constatat existența prejudiciului estetic grav și permanent, cu toate că victima și-a protezat ochiul⁸⁹.

Totuși, observăm în practica judiciară și o orientare contrară acestei concluzii. Mai întâi, există situații în care rapoartele de expertiză medico-legală arată că nu se poate evalua caracterul permanent al cicatricilor în lipsa unor intervenții chirurgicale⁹⁰. Lipsa intervențiilor chirurgicale se poate datora, de exemplu, refuzului victimei de a fi supusă la anumite proceduri, bazat pe existența riscurilor operatorii, despre care în practică s-a susținut că nu justifică un refuz al persoanei vătămate: *„în situația în care prejudiciul estetic poate fi înlăturat printr-o intervenție chirurgicală atunci acesta nu poate fi considerat ca fiind permanent. Existența riscurilor operatorii constituie o constantă a intervențiilor chirurgicale și nu poate modifica concluzia instanței sub acest aspect*”⁹¹. Nu credem însă că ar trebui ca

⁸⁶ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 1998 din 19 decembrie 2017 (www.sintact.ro).

⁸⁷ Pentru aspecte legate de conduita ulterioară a victimei, a se vedea pe larg, I. Curt, op. cit.

⁸⁸ A se vedea C.A. Alba Iulia, dec. pen. nr. 370 din 24 iunie 2020, cit. supra.

⁸⁹ A se vedea C.A. Ploiești, dec. pen. nr. 603 din 22 mai 2017 (www.sintact.ro).

⁹⁰ A se vedea Jud. Suceava, s. pen. nr. 260 din 17 aprilie 2019, cit. supra.

⁹¹ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019, cit. supra.

refuzul persoanei vătămate de a suferi intervenții chirurgicale să conducă la nereținerea variantei agravate, atât timp cât se stabilește ireversibilitatea naturală a prejudiciului, astfel cum am arătat deja.

În cazul în care persoana vătămată este supusă însă unor intervenții chirurgicale ca urmare a leziunilor suferite, intervenții în urma complicațiilor cărora apare un prejudiciu estetic grav și permanent în legătură de cauzalitate cu leziunile inițiale, autorului îi poate fi imputată această urmare mai gravă, cu consecința reținerii variantei agravate⁹². Spre exemplu, într-o speță, instanța a reținut că *„prin afectarea globului ocular, ce a fost supus unor manopere și intervenții chirurgicale, persoanei vătămate i s-a produs un prejudiciu estetic grav și permanent, creându-i-se astfel o fizionomie dizgrațioasă”*⁹³.

Raportat la acestea, atitudinea ulterioară a victimei, în sensul dorinței acesteia de a purta o proteză care să acopere prejudiciul estetic ori de a efectua o intervenție chirurgicală nu ar trebui să aibă consecințe asupra încadrării juridice, atât timp cât victima nu își agravează prin fapta proprie respectivele consecințe, caz în care oricum problema s-ar rezolva în analiza legăturii de cauzalitate. În același sens, s-a arătat că *„este necesar ca partea vătămată să fie de acord să fie supusă unei intervenții chirurgicale reparatorii, să aibă posibilitățile financiare în acest sens, în situația în care intervenția nu este suportată de fondurile pentru asigurări de sănătate, iar stabilirea sau nu a consecințelor concrete ale faptei inculpatului nu poate să depindă nici de disponibilitatea părții vătămate de a de supune unei intervenții chirurgicale, nici de posibilitățile financiare ale acesteia, atât timp cât o astfel de soluție terapeutică nu este un remediu normal și uzual pentru vindecarea unei leziuni, existând un drept indiscutabil al părții vătămate de a opta sau nu pentru aceasta, fără ca acest drept de opțiune să poată juca un rol în aprecierea corectei încadrări juridice a faptei comise de inculpat”*⁹⁴.

Un alt tip de conduită ulterioară a persoanei vătămate care a fost valorificat de instanțe a fost avut în vedere a fost neprezentarea la proces și la expertiza medico-legală pentru constatarea caracterului permanent al prejudiciului estetic cauzat, instanța concluzionând imposibilitatea reținerii în cauză a urmărilor constând într-un prejudiciu estetic grav și permanent sau într-o infirmitate: *„în ceea ce privește natura și gravitatea rezultatului produs, instanța a reținut că prin fapta săvârșită s-a adus atingere integrității corporale a persoanei vătămate, producându-se eviscerarea parțială a ochiului stâng, leziune apreciată a necesita aproximativ 100 zile de îngrijiri medicale. Se cuvine menționat faptul că, potrivit declarației date de persoana vătămată în cursul urmăririi penale la 29.08.2018, aceasta și-a pierdut efectiv și permanent vederea la ochiul afectat de lovitură [...]. Susținerea este confirmată parțial de actele medicale depuse la dosar [...] și de raportul de expertiză medico-legală [...]. Raportul de expertiză medico-legală nu a putut însă prezenta o concluzie definitivă în privința prejudiciului estetic și a pierderii permanente a vederii, fiind necesară o reexaminare după trei luni, reexaminare care, astfel cum s-a arătat, nu a mai avut loc, fiind refuzată de persoana vătămată. Aceasta din urmă nu s-a prezentat*

⁹² În același sens în care prejudiciul estetic grav și permanent poate fi atât rezultatul direct al acțiunii de lovire, cât și consecința unor eventuale complicații care ar putea apărea, a se vedea R. Bodea în M. Basarab, V. Pașca, Gh. Mateuț, T. Medeanu, C. Butiuc, M. Bădilă, R. Bodea, P. Dungan, V. Mirișan, R. Mancaș, C. Miheș, Codul penal comentat. Vol. II. Partea specială, Ed. Hamangiu, București, 2008.

⁹³ A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 666 din 2 mai 2018 (www.sintact.ro).

⁹⁴ A se vedea Jud Iași, s. pen. nr. 1999 din 3 iulie 2012, cit. supra.

*nici în fața instanței, deși a fost legal citată*⁹⁵. Într-o altă speță, s-a reținut, de asemenea, că „în ceea ce privește caracterul grav, instanța de fond a reținut că persoana vătămată nu s-a prezentat în fața instanței pentru a fi constatată în mod nemijlocit existența unei dizarmonii estetice. Prin urmare, instanța a avut în vedere numai planșele foto depuse la dosarul cauzei pentru a aprecia caracterul grav”⁹⁶.

III. IPOTEZE PARTICULARE

Acum că am setat cadrul discuțiilor prin prezentarea criteriilor care sunt cel mai des folosite în practică pentru analiza existenței unui prejudiciu estetic grav și permanent, vom analiza câteva ipoteze care se regăsesc mai des în practica judiciară. Având în vedere că în unele cazuri am identificat o practică neunitară, considerăm importantă în continuare analiza unor ipoteze particulare, de o covârșitoare importanță practică. Vom începe cu leziunile constând în pierderea unuia sau a mai multor dinți (1) și pierderea sau deteriorarea ochilor (2), apoi vom discuta despre cicatrici (3) și de o formă particulară a acestora, respectiv arsuri. În final, vom analiza câteva ipoteze teoretice, cum ar fi tatuarea unei persoane contra voinței acesteia (4).

1. Pierderea unor dinți

Probabil că urmarea constând în pierderea unuia sau a mai multor dinți se regăsește cel mai des în practica judiciară și a dat naștere celor mai multe soluții contrare. Două sunt aspectele cel mai des disputate: dacă pierderea dinților constituie un prejudiciu estetic și dacă aceasta are un caracter permanent în înțelesul art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen.

În legătură cu prima problemă, sub imperiul Codului penal din 1969, Înalta Curte de Casație și Justiție (la acel moment numită Curtea Supremă de Justiție) a fost sesizată cu un recurs în interesul legii amintit anterior, ca urmare a practicii neunitare existente la acel moment. Recursul în interesul legii a fost soluționat în anul 2002⁹⁷, instanța supremă respingând cererea Procurorului General al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție. Pentru a decide astfel, s-a reținut că „marea diversitate a consecințelor ce pot fi produse asupra fizionomiei victimei sau asupra funcției masticației, determinate nu numai de modul în care agresorul acționează, ci și de particularitățile anatomice și fiziologice ale fiecărui individ, fac dificilă, dacă nu chiar imposibilă, generalizarea efectelor în raport cu numărul sau poziția dinților lezați. De aceea, neputându-se ajunge la o concluzie cu valabilitate de generalizare asupra consecințelor deteriorării dentiției prin vătămarea produsă, este evident că nici urmările la care se referă prevederile art. 182 alin. 2 din Codul penal nu pot fi stabilite decât de la caz la caz, în raport cu specificul fiecărei cauze, ceea ce nu se poate realiza decât de instanța investită cu judecarea fiecărui proces concret”. A mai reținut instanța supremă că gravitatea vătămării cauzate trebuie să fie comparabilă, ca importanță, cu celelalte consecințe avute în vedere prin art. 182 alin. 2 C.pen. din 1969 în vigoare la acel moment, ceea ce înseamnă că trebuie luate în considerare „criterii de ordin anatomic și fiziologic proprii naturii umane, cum ar fi poziția dintelui pierdut, fiind de

⁹⁵ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 740 din 31 mai 2019 (www.sintact.ro).

⁹⁶ A se vedea C.A. București, Secția I penală, dec. pen. nr. 124 din 1 februarie 2019, cit. supra.

⁹⁷ A se vedea C.S.J., Secțiile Unite, dec. nr. II din 28 octombrie 2002 pronunțată în recurs în interesul legii, cit. supra.

notorietate că lipsa unui incisiv frontal și chiar a unui canin, mai ales din cei fixați în alveolele dentare ale maxilarului superior, modifică esențial fizionomia celui lezat, dându-i aspect respingător, sau poate avea efecte negative ireversibile asupra funcției fiziologice a masticației. Tot astfel, pentru a se determina cât mai exact prejudiciul estetic adus fizionomiei persoanei vătămate prin pierderea dinților mai pot fi avute în vedere și unele criterii specifice, cum ar fi vârsta, sexul sau profesia acesteia”.

Jurisprudența instanțelor naționale confirmă această orientare, fiind întâlnite atât situații în care s-a constatat că pierderea dinților nu reprezintă un prejudiciu estetic, cât și hotărâri în sensul reținerii art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. De exemplu, într-o cauză citată anterior, instanța a reținut că violențele aplicate de inculpat au cauzat „o avulsie traumatică a dintelui 2.1, fără a se constata existența unui prejudiciu estetic grav și permanent, datorat pierderii dintelui”, ceea ce determină reținerea infracțiunii de lovire. În acest sens, s-a arătat că „prima instanță doar a argumentat că pierderea dintelui creează o modificare dizarmonică însemnată în aspectul fizic al persoanei vătămate, iar din cauză că această dizarmonie nu poate fi corectată pe cale naturală, ea are un caracter permanent, fără a constata, în speță, existența prejudiciului estetic”⁹⁸. Într-adevăr, chiar dacă este vorba de un dinte din față (incisivul central superior stâng), în absența motivării naturii estetice a prejudiciului, nu se poate reține vătămarea corporală, ci doar infracțiunea de lovire.

Dimpotrivă, într-o altă cauză s-a reținut că pentru aplicarea art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. „este necesar să se țină seama de criterii de ordin anatomic și fiziologic proprii naturii umane cum ar fi poziția dintelui pierdut, fiind de notorietate că lipsa unui incisiv frontal și chiar a unui canin, mai ales cei fixați în alveolele dentare ale maxilarului superior, modifică esențial fizionomia celui lezat, dându-i aspect respingător sau poate avea efecte negative ireversibile asupra funcției fiziologice a masticației. De asemenea, pentru a determina prejudiciul adus, sunt relevante și vârsta, sexul sau profesia persoanei. Instanța a expus că la stabilirea împrejurării dacă pierderea dinților a avut ca efect producerea unui prejudiciu estetic grav și permanent contează gravitatea concretă a rezultatului produs prin actul de violență, iar nu situația atenuată prin înlocuirea dinților smulși sau ruși, ori prin proteză. În mod clar a fost modificată în mod esențial fizionomia persoanei, fiind vizibilă, atunci când persoana vătămată vorbea, lipsa celor doi dinți incisivi din față”⁹⁹.

Tot în ceea ce privește dinții din față s-a reținut că fapta inculpatului a avut ca urmare „cauzarea unei suferințe fizice care a fost nu doar prezumată în acest caz, dar și dovedită printr-un certificat medico legal, precum și avulsia traumatică a dinților 21, 22, cauzându-i un prejudiciu estetic grav și permanent. Raportul de cauzalitate a fost dovedit așadar prin acte medicale”¹⁰⁰.

În ceea ce privește caracterul permanent al prejudiciului estetic eventual constatat, practica oscilează între a reține că protezarea dinților determină imposibilitatea reținerii art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. și a arăta că permanența prejudiciului este în acest fel înlăturată.

De exemplu, în prima orientare, s-a reținut sub imperiul vechii reglementări că „fapta prin care s-au pricinuit părții vătămate contuzii maxilare urmate de extracția unor dinți care, reimplantați de îndată, și-au redobândit integral funcțiile normale, durata îngrijirilor medicale necesare vindecării nedepășind 60 de zile, constituie infracțiunea de

⁹⁸ A se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 29 din 11 ianuarie 2017 (www.sintact.ro).

⁹⁹ A se vedea Jud. Sectorului 5, s. pen. nr. 2772 din 2 decembrie 2020, cit. supra.

¹⁰⁰ A se vedea C.A. Galați, dec. pen. nr. 428 din 3 aprilie 2015 (www.sintact.ro).

vătămare corporală prevăzută în art. 181, iar nu de vătămare corporală gravă prevăzută în art. 182 C. pen., deoarece nu s-a produs părții vătămate o slujire sau infirmitate”¹⁰¹.

O parte a jurisprudenței afirmă că aceasta ar fi chiar opinia majoritară; astfel, s-a reținut că „în concordanță cu practica judiciară în materie, că pierderea unui dinte nu constituie un prejudiciu estetic grav și permanent, în sensul art.194 alin.1 lit.c din Noul Cod penal și nici slujire, în sensul art.182 alin.2 din vechiul Cod penal”¹⁰². Instanța continuă însă și arată că „potrivit deciziei nr. II din 28.10.2002 a Î.C.C.J. , prin care a fost respins recursul în interesul legii declarat de procuror cu privire la aplicarea dispozițiilor art. 182 Cp, gravitatea vătămării cauzate trebuie determinată pe baza evaluării tuturor modificărilor intervenite în structura anatomică a victimei și a influențelor acestora asupra posibilităților ei de masticație. Ținând seama de considerentele deciziei menționate în practica judiciară s-a decis, astfel, că în cazul pierderii unui dinte nu se poate vorbi despre un prejudiciu estetic ireversibil, înlocuirea dintelui expulzat cu o proteză dentară înlăturând consecințele estetice produse și nici de o afectare a masticației. Aceste urmări s-a stabilit, însă, că există atunci când acțiunea exercitată de inculpat a avut ca urmare pierderea a doi, trei sau mai mulți dinți”¹⁰³, motiv pentru care a reținut că fapta inculpatului nu reprezintă infracțiunea de vătămare corporală. Pe lângă faptul că este fără relevanță distincția făcută între pierderea unui dinte și pierderea mai multor dinți, prejudiciul estetic putând fi reținut și în prima situație, decizia pronunțată de instanța supremă în interesul legii reținea, dimpotrivă, că nu se poate vorbi de reversibilitatea prejudiciului în cazul protezării dinților.

O explicație privind o asemenea soluție a fost oferită într-o speță citată anterior, în care instanța a reținut că „a cere ca înlăturarea prejudiciului astfel creat să se realizeze prin vindecare naturală înseamnă a adăuga la lege o condiție neprevăzută”¹⁰⁴.

De asemenea, concluzia se degajă și din decizia Curții Constituționale nr. 703/2016 prin care, fără a se referi în mod particular la situația dinților, s-a statuat că prejudiciul permanent „presupune o consecință posttraumatică care nu este susceptibilă de refacere, în sensul că, nici pe cale naturală, nici ca urmare a vreunei intervenții medico-chirurgicale, nu se va mai putea obține remedierea”¹⁰⁵.

De altfel, soluția se regăsea sporadic și în practica mai veche a instanțelor, imediat după intrarea în vigoare a Codului penal din 1969¹⁰⁶.

În sens contrar soluțiilor din practică menționate anterior sunt hotărârile prin care protezarea dinților, oricând de bine ar fi realizată, nu echivalează decât cu ascunderea prejudiciului (acoperirea lui), acesta rămânând însă permanent (în sensul că acel dinte nu mai crește la loc). Astfel de soluții existau în practica instanței supreme chiar înainte de intrarea în vigoare a Codului penal din 1969, reținându-se că „restabilirea aspectului normal al feței nu se poate realiza printr-un proces normal de vindecare, ci numai prin efectuarea unei lucrări artificiale”¹⁰⁷.

¹⁰¹ A se vedea I.C.C.J., Secția penală, dec. nr. 3188 din 2 iulie 2003 (www.sintact.ro).

¹⁰² A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 1899 din 15 decembrie 2016 (www.sintact.ro).

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 302 din 10 martie 2017, *cit. supra*. În același sens, a se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 442 din 11 iunie 2020, *cit. supra*; C.A. Bacău, dec. pen. nr. 1180 din 26 octombrie 2017, *cit. supra*.

¹⁰⁵ A se vedea DCC nr. 703/2016, *cit. supra*.

¹⁰⁶ A se vedea, de exemplu, Trib. Jud. Brașov, dec. pen. nr. 215/1969, R.R.D. nr. 7/1969, p. 162; Trib. jud. Olt, dec. pen. nr. 395/1969, R.R.D. nr. 4/1970, p.177.

¹⁰⁷ A se vedea Trib. Suprem, Col. pen., dec. nr. 962/1964, C.D. 1964, p. 370, J.N. nr. 6/1965, p. 168.

Mai recent, concluzia reiese, în primul rând, din decizia instanței supreme pronunțată în recurs în interesul legii, prin care s-a stabilit că *„la stabilirea împrejurării dacă pierderea dinților a avut ca efect slujirea persoanei vătămate trebuie să se aibă în vedere, cu prioritate, gravitatea concretă a rezultatului imediat produs prin actul de violență, iar nu situația atenuată prin înlocuirea dinților smulși sau rupți ori prin protezare. O atare interpretare se impune nu numai pentru că recurgerea la procedee artificiale nu poate asigura redarea totalităților însușirilor anatomice și fiziologice ale dintelui natural, ci și datorită lipirii celui lezat, cel puțin pentru o anumită perioadă, de înfățișarea sa firească”*¹⁰⁸.

Practica judiciară pare a fi majoritară, în realitate, în acest sens, ceea ce unele instanțe arată în mod expres: *„practica constantă în această materie, inclusiv a ICCJ și Tribunalului Suprem - dec.964/1971) este în sensul că pierderea a doi dinți din față este o slujire, un prejudiciu estetic grav și permanent întrucât creează o dizarmonie substanțială în fizionomia celui vătămat, iar vindecarea nu este posibilă printr-un proces natural”*¹⁰⁹.

S-a reținut, totodată, că *„faptul că un astfel de prejudiciu se poate remedia prin efectuarea unei lucrări protetice nu diminuează gravitatea prejudiciului estetic suferit de persoana vătămată și dreptul acesteia de a obține o compensație îndestulătoare cu titlu de daune morale, știut fiind că un implant dentar este un procedeu generator de suferințe și neplăceri precum și faptul că lucrarea protetică nu poate ascunde în întregime prejudiciul estetic suferit de persoana vătămată. Sub aceste aspect, nu lipsit de relevanță este faptul că până la efectuarea unei astfel de lucrări (Curtea constatând că și la data judecării apelului persoana vătămată rămăsese cu lipsa dintelui scos ca urmare a agresiunii inculpatului), persoană vătămată a fost nevoită să suporte prejudiciul estetic și funcțional provocat de pierderea unui dinte incisiv superior”*¹¹⁰.

În același sens, o altă instanță a reținut că *„proteizarea dinților sau eventualele operații estetice reparatorii ce ar putea fi efectuate nu reprezintă aducerea persoanei vătămate, din punct de vedere estetic, la starea inițială dinaintea producerii accidentului”*¹¹¹; într-o altă formulare, se arată că *„înlocuirea dinților cu proteze sau implant nu ar putea ascunde prejudiciul estetic suferit și nu ar fi de natură sa-l înlăture”*¹¹²; în același sens, se reține că *„persoana vătămată nu a înlocuit dinții pierduți prin protezare, făcând doar demersuri în acest sens. Cu toate acestea, chiar dacă dinții ar fi fost înlocuiți de o proteză ori de implanturi, instanța a avut în vedere că persoana vătămată a fost lipsită o perioadă de înfățișarea sa firească. În ceea ce privește caracterul permanent al prejudiciului, s-a arătat că deși persoana vătămată poate recurge la implanturi dentare ori la protezare pentru a înlocui dinții naturali, pierderea dinților este una permanentă”*¹¹³.

Se constată așadar că există două orientări opuse în practica judiciară, care determină încadrarea faptei în dispozițiile art. 193 sau cele ale art. 194 alin (1) lit. c) C.pen.

¹⁰⁸ A se vedea C.S.J., Secțiunile Unite, dec. nr. II din 28 octombrie 2002 pronunțată în recurs în interesul legii, *cit. supra*.

¹⁰⁹ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 232 din 21 februarie 2019, *cit. supra*.

¹¹⁰ A se vedea C.A. Galați, dec. pen. nr. 385 din 2 aprilie 2018, *cit. supra*.

¹¹¹ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 754 din 19 iunie 2019, *cit. supra*; în același sens, a se vedea C.A. Cluj, dec. pen. nr. 276 din 21 februarie 2018, *cit. supra*; C.A. Pitești, dec. pen. nr. 747 din 6 septembrie 2017 (www.sintact.ro); C.A. Ploiești, dec. pen. nr. 746 din 6 iunie 2016 (www.sintact.ro); C.A. Craiova, dec. pen. nr. 136 din 4 februarie 2015, *cit. supra*.

¹¹² A se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 1206 din 17 septembrie 2018 (www.sintact.ro); în același sens, a se vedea C.A. Craiova, dec. pen. nr. 787 din 16 mai 2016 (www.sintact.ro).

¹¹³ A se vedea C.A. Oradea, dec. pen. nr. 414 din 11 septembrie 2019, *cit. supra*.

în funcție exclusiv de înțelesul dat termenului „permanent” din cuprinsul art. 194, deci exclusiv după cum acesta este văzut ca referindu-se la o ireversibilitate naturală, ori, dimpotrivă, pe cale chirurgicală.

În legătură cu acest aspect, o situație particulară pe care, din fericire, nu am regăsit-o în practică, este cea a dinților de lapte. Să spunem, de exemplu, că un minor cu vârsta de 4 ani care apare frecvent în reclame la produse vestimentare își pierde dinții din față ca urmare a unei lovituri. Prejudiciul poate fi considerat în această situație estetic și grav, având în vedere vârsta minorului, eventualele probleme de masticăție, localizarea leziunii, precum și activitatea pe care o efectua. Într-o asemenea situație, s-ar putea susține, pe de o parte, că dinții de lapte nu se mai refac, iar în perioada dintre căderea lor și creșterea dinților permanenți este suficient de mare încât să susțină gravitatea prejudiciului estetic. Pe de altă parte, din moment ce chiar pe cale naturală în locul acelor dinți vor apărea cei permanenți, prejudiciul ar părea unul temporar, întocmai ca în cazul tăierii părului și al sprâncenelor; mai mult decât atât, la un moment dat dinții respectivi ar fi căzut oricum, astfel încât aspectul minorului nu ar putea fi considerat ca fiind unul respingător, iar gravitatea prejudiciului ar putea fi pusă sub semnul întrebării. Înclinăm spre această a doua soluție, cu mențiunea că, dacă în urma raportului de expertiză se va determina că a fost afectată rădăcina dintelui permanent astfel încât acesta nu mai poate ieși, prejudiciul va putea fi considerat ca fiind permanent.

2. Pierderea unui ochi

În analiza jurisprudențială efectuată am identificat o multitudine de spețe în care leziunile cauzate persoanelor vătămate și calificate ca fiind prejudiciu estetic grav și permanent sunt în zona ochilor sau au legătură cu ochii. Totuși, nu în toate s-a reținut incidența acestei variante agravate, dată fiind posibilitatea protezării unor astfel de leziuni. Vom încerca în cele ce urmează să trasăm câteva linii directoare în astfel de cazuri.

Mai întâi, trebuie menționat că pierderea unui ochi va putea fi calificată atât ca un prejudiciu estetic grav și permanent, cât și ca o infirmitate. În ceea ce privește pierderea sau afectarea vederii la unul dintre ochi, credem că aceasta va putea fi calificată ca un prejudiciu estetic grav și permanent atunci doar când ochiul suferă și o schimbare morfo-fiziologică perceptibilă, care să poată fi calificată în acest sens. Opinem în sensul în care instanțele de judecată ar trebui să evalueze gravitatea unor astfel de prejudicii fie prin perceperea persoanei în sala de judecată, fie prin intermediul unor planșe foto depuse ca probă la dosar.

Raportat la importanța ochilor, o instanță care a reținut doar existența unei infirmități, iar nu și a unui prejudiciu estetic grav și permanent, a realizat următoarea argumentare deosebit de revelatoare: *„pierderea ochiului stâng reprezintă o infirmitate cu consecințe grave, din moment ce majoritatea covârșitoare a informațiilor percepute de creierul uman prin intermediul celor cinci simțuri se realizează utilizând văzul. Ochiul reprezintă atât un organ cu funcție deosebit de importantă la nivelul culegerii informațiilor de către receptorul vizat – creierul uman, cât și cu funcție estetică, fiind situat în partea superioară a capului, prima cu care oamenii iau contact unii cu ceilalți când se întâlnesc. Din punct de vedere fiziologic, psihologic și social, pierderea unui ochi constituie, fără temerea de a exagera importanța, un prejudiciu iremedial, consecințele asupra vieții victimei, schimbările cauzate fiind ireversibile. Datorită importanței deosebite a ochilor în*

*perceperea informațiilor cele mai elementare necesare traiului cotidian, cauzarea pierderii unei asemenea organ nu poate fi sancționată decât într-o măsură în care semnalul transmis destinatarilor legii penale să fie unul clar, lipsit de echivoc, și cu un puternic mesaj disuasiv, de descurajare a unor conduite similare*¹¹⁴ (subl. ns).

În aceste spețe, problema protezării este cea care generează cele mai multe discuții. După cum am arătat anterior în analiza criteriului reversibilității, unele instanțe au validat teza conform căreia prin protezarea ochiului afectat persoana vătămată nu a rămas cu un prejudiciu estetic grav, chiar dacă totodată a identificat o infirmitate permanentă¹¹⁵. Tindem să validăm teza contrară, în consens cu literatura de specialitate¹¹⁶, conform căreia proteza oculară nu înlătură prejudiciul estetic, ci doar îl atenuază¹¹⁷ sau ascunde. Atenuarea sau ascunderea prejudiciului prin utilizarea unei proteze nu echivalează cu înlăturarea sau diminuarea acestuia pe cale naturală. Din acest motiv, chiar dacă proteza creează impresia unui ochi natural și în viitorul apropiat probabil medicina va evolua și vor putea fi create proteze identice ochiului uman natural, nu credem că purtarea unei proteze poate să înlătore nici caracterul grav al prejudiciului (dacă acesta exista inițial), având în vedere că în lipsa acesteia prejudiciul estetic ar subzista, fiind doar o acoperire artificială (uneori poate chiar temporară) a acestuia. Or, îmbrățișarea opiniei contrare ar putea lăsa la latitudinea persoanei vătămate încadrarea juridică, în sensul în care aceasta ar alege să nu poarte o proteză tocmai pentru ca agresorul să răspundă pentru infracțiunea de vătămare corporală inclusiv în varianta urmării constând într-un prejudiciu estetic grav și permanent, pentru a se asigura că acesta va primi un tratament sancționator cât mai grav. Ducând mai departe raționamentul *ad absurdum*, dacă ulterior condamnării definitive persoana vătămată ar achiziționa o proteză prin care s-ar ascunde în totalitate prejudiciul estetic, s-ar putea deschide calea unei revizuirii în temeiul art. 453 alin. (1) lit. a) C.pr.pen?

Observăm astfel, încă o dată, că teza reversibilității chirurgicale ar putea crea probleme dificil de aplicat în practică în analiza unor astfel de prejudicii, concluzionând astfel că, în opinia noastră, pierderea sau afectarea ochiului în urma leziunilor cauzate prin fapta de loviri sau alte violențe va fi încadrată în dispozițiile art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. dacă se produce această urmare [de regulă, încadrarea va fi art. 194 alin. (1) lit. a) și c) C.pen.] indiferent de intervențiile chirurgicale care au fost sau ar putea fi efectuate persoanei vătămate și indiferent de utilizarea unei proteze oculare, atât timp cât acel prejudiciu estetic permanent, caracterizat și de gravitatea cerută de lege, nu s-ar fi înlăturat de la sine, în mod natural.

3. Existența unor cicatrici

Alte urmări specifice care sunt identificate în practică ca urmare a unor acțiuni violente sunt cicatricile. Prin specificul lor și în viziunea propusă legată de reversibilitatea naturală a prejudiciului estetic, caracterul permanenței va fi îndeplinit în cazul cicatricilor.

¹¹⁴ A se vedea C.A. Bacău, dec. pen. nr. 786 din 6 iunie 2018 (www.sintact.ro).

¹¹⁵ A se vedea C.A. Suceava, dec. pen. nr. 14 din 12 ianuarie 2015, *cit. supra*.

¹¹⁶ A se vedea V. Cioclei în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, G. Zlati, op. cit., p. 692.

¹¹⁷ A se vedea C.A. București, dec. pen. nr. 1371 din 19 octombrie 2018, *cit. supra*; C.A. Cluj, dec. pen. nr. 75 din 16 ianuarie 2018, *cit. supra*; C.A. Ploiești, dec. pen. nr. 603 din 22 mai 2017, *cit. supra*.

Rămâne astfel de analizat cerința gravității, precum și posibilitatea calificării acestora ca un prejudiciu estetic.

Dacă în ipotezele analizate anterior, pierderea dinților sau a ochilor, aceste leziuni pot fi regăsite exclusiv în zona facială, cicatricile pot surveni în orice parte a corpului. Prin urmare, credem că un criteriu deosebit de relevant dintre cele studiate este localizarea acestor leziuni, criteriu cu privire la care am arătat însă că ar trebui avut în vedere doar pentru stabilirea gravității prejudiciului estetic cauzat. Astfel, nu credem că trebuie excluse *de plano* anumite prejudicii estetice doar pe baza localizării acestora.

O altă chestiune importantă legată de cicatrici este dimensiunea acestora. Aceasta va trebui avută în vedere, împreună cu localizarea, pentru stabilirea caracterului de prejudiciu estetic și pentru determinarea gravității acestuia.

Analiza celor două criterii menționate se poate face printr-un raport de inversă proporționalitate. Astfel, în zonele aflate de regulă la vedere (cum ar fi fața, gâtul, mâinile), dimensiunea cicatricilor ar putea fi mai redusă și cu toate acestea să constituie un prejudiciu estetic grav, în timp ce în zonele ascunse de regulă de privirea celorlalți, ar putea fi necesară o dimensiune mai mare a cicatricilor pentru a întruni aceste cerințe de gravitate.

Raportat la reversibilitatea acestora, nu considerăm că ar înlătura caracterul permanent faptul că ar fi posibile intervenții chirurgicale prin care să se diminueze sau înlătore aceste cicatrici, întrucât această posibilitate nu este una care se realizează pe cale naturală. De asemenea, posibilitatea ascunderii cicatricilor prin purtarea anumitor haine nu credem că trebuie nici ea valorificată pentru stabilirea încadrării juridice a faptei.

O ipoteză particulară în cazul cicatricilor, care credem că merită un paragraf dedicat este cea a urmelor rezultate ca urmare a unor **arsuri**. În asertiment cu soluția din practica judiciară pe care am mai citat-o, credem că nu vor avea relevanță operațiile estetice realizate, respectiv grefele de piele care au fost luate persoanei vătămate și care au produs ameliorarea semnelor cicatriceale și transferarea cicatricilor în alte zone ale corpului¹¹⁸.

4. Tatuarea involuntară

O ultimă discuție, ipotetică de această dată, privește situația în care unei persoane îi este realizat un tatuaj contra voinței sale. Dată fiind necesitatea caracterului permanent al prejudiciului estetic, în continuare vom vorbi doar despre acele tatuaje denumite permanente, iar nu despre cele temporare care, prin simpla spălare repetată, vor dispărea. În cazul acestora din urmă, situația este asemănătoare tăierii părului sau sprâncenelor, despre acestea existând consens că nu reprezintă un prejudiciu estetic grav și permanent.

Introducerea de culori sub piele poate schimba drastic aspectul unei persoane, în special dacă este vorba de tatuaje în zona capului. Deși atunci când sunt realizate la solicitarea sau cu consimțământul persoanei nu există probleme, pot exista situații în care, din răzbunare sau chiar dorind să facă o glumă, o persoană să realizeze o astfel de intervenție asupra alteia fără ca aceasta să dorească realizarea tatuajului, spre exemplu, dacă persoana vătămată este în imposibilitate de a își exprima voința, fiind sub influența alcoolului sau a substanțelor stupefiante. Întocmai ca în exemplele anterioare, nu credem că reversibilitatea prin utilizarea tehnicilor laser trebuie să fie relevantă în context, având în vedere că nu este una care să survină pe cale naturală.

¹¹⁸ A se vedea C.A. București, Secția a II-a penală, dec. pen. nr. 568 din 10 aprilie 2017, *cit. supra*.

De principiu, credem că este posibilă reținerea dispozițiilor art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. în aceste situații, mai ales dacă ar fi vorba de un tatuaj în zonele vizibile, cel mai la îndemână exemplu fiind pe capul sau gâtul persoanei vătămate. Concluzia este ușor de tras atunci când tatuajul conține imagini, mesaje sau simboluri general acceptate ca inestetice sau deranjante.

Poate exista însă și situația în care tatuajul realizat să fie chiar o operă de artă, fiind o lucrare deosebită, general acceptată ca plăcută din punct de vedere estetic, caz în care se ridică întrebarea dacă se poate considera că ar fi vorba de un prejudiciu estetic și, mai mult, de unul grav? Răspunsul credem că poate fi doar da, inclusiv prin valorificarea componentei subiective a prejudiciului, în sensul în care indiferent de caracterul general acceptat ca frumos și agreabil al tatuajului, dacă persoana în cauză nu îl dorește, acesta va putea fi considerat un prejudiciu estetic grav și permanent.

CONCLUZII

Având în vedere cele de mai sus, se poate observa că există o practică neunitară evidentă în ceea ce privește caracterul permanent al prejudiciului. Această practică se manifestă atât în cadrul aceleiași instanțe, cât și la nivel național. Credem că o jurisprudență atât de diferită ar trebui să fie evitată, prin intermediul mecanismelor prevăzute de lege (întâlnirile în care se discută practica, atunci când apare la nivelul aceleiași curți de apel, recurs în interesul legii ori, *ultima ratio*, o excepție de neconstituționalitate privind caracterul neclar al noțiunii). Probleme de neconstituționalitate ar putea fi în continuare discutate în ceea ce privește compatibilitatea reglementării conținute în art. 194 alin. (1) lit. c) C.pen. cu principiile legalității și egalității în fața legii.

Până la eventuala soluționare a acestor probleme, se pot extrage principalele idei care să conducă la o încadrare juridică a faptelor care produc leziuni ce ar putea fi considerate un prejudiciu estetic grav și permanent. Astfel, dacă este cazul, se poate solicita întocmirea unui raport de expertiză, având ca obiectiv aprecierea asupra caracterului permanent al prejudiciului (în sensul ireversibilității pe cale naturală). Ulterior, pe baza acestui raport, a propriei percepții, a planșelor foto, a altor probe administrate, instanța va aprecia asupra naturii estetice a prejudiciului (ținând cont de localizarea leziunii, de dimensiunea prejudiciului, de aspectul victimei ulterior comiterii elementului material) și asupra gravității acestuia (dacă modificarea e atât de importantă încât prejudiciul să poată fi considerat grav, având în vedere și criteriile anterior menționate).